

EDUCATION EXPENDATURES IN TURKEY DUE TO SOCIAL STATE (WELFARE STATE) UNDERSTANDING

SOSYAL DEVLET (REFAH DEVLETİ) ANLAYIŞINDA TÜRKİYE'DE
EĞİTİM HARCAMALARI (2000-2015)

Aslıhan NAKİBOĞLU¹

Nurbanu ÇETİNKAYA²

Abstract

Social state or welfare state is a state form which foresees active and comprehensive interventions to the economy by the state to optimize the social welfare. Turkish social state understanding also transforms itself due to the developments in the world. Turkey approached to the changes in social welfare through long term development strategies to aim to preper the infrastructure to the 21st century. Hence it designates the concepts of organized and structural arrangements through the developments of the most of the social welfare state based on the economics, social prerogatives and structural organizations as a state policy. Therefore; many states try to achieve the goal to become an welfare state either related to economical or political aims. Besides, states take precautions to strengthen this structure that emerge welfare state by the instruments such as social security, health, education, housing and etc..Education is one of the most important facility among them to increase the information level individually. Education is a process including only the persons in micro level whereas in macro level it enhances the whole society. Education is, therefore a social phenomenon rather than individual. Education is also a facility to accelerate development besides individual transformation in contemporary world where economic, social and cultural changes are inevitable. This study aims to explore the developments in the education expenditures. The study indicates that quantative and qualitative indicators related to education are improving. The study also shows Turkey can inevitably reach such an education level that improves equal opportunity, gives possibility for a healthier and a more equal individual development and contributes to a more effective work force for the markets if these quantative and qualitative indicators continue to improve.

Keywords: Welfare State, Education, Education Expenditures.

Özet

Sosyal devlet veya refah devleti, sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Türkiye sosyal devlet anlayışı da dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişimler göstermiştir. Türkiye sosyal refah açısından dönemler itibarıyla 21. Yüzyıla girme hazırlığının altyapısını oluşturmak amacıyla uzun vadeli gelişme stratejileri açısından olaylara yaklaşmaya çalışmış, ekonomik, sosyal öncelikler ve politikalar itibarıyla çoğu sosyal devlet (refah devleti) gelişmelerini dikkate alarak planlı ve yapısal düzenlemelerin konularını devlet politikası olarak benimsemiştir. Bu bağlamda görülmektedir ki yapıları ister politik ister ekonomik olsun birçok ülke refah ekonomisi ve ya sosyal devlet olma amacı için çaba sarf etmektedir. Bu sebeple ülke yönetimleri devlet, sosyal sigorta, güvenlik, sağlık, eğitim, konut, vb. yapılarla ilgili olarak refah devleti ve ya sosyal devlet şekline girmeye çalışmış bu yapıyı güçlendirecek önlemler almışlardır. Eğitim bu önlemler içinde bireyin bilgi düzeyini artıran en önemli etkinliklerden biri olmuştur. Eğitim bu yönüyle bireysel görünse de aslında sosyal bir olgudur. Mikro anlamda bireyi ele alan eğitim makro anlamda tüm toplumu ele alan bir süreçtir. Ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda pek çok değişikliğin yaşandığı günümüzde eğitim bireyin niteliklerini geliştirmesinin yanı sıra ülkenin kalkınmasına da imkan sağlayacaktır." Sosyal devlet (Refah devleti) anlayışı içinde Türkiye'de eğitim harcamaları" isimli çalışmada Sosyal devlet (Refah devleti) politikasından hareket edilerek Türkiye'de eğitim harcamalarının gelişimine bakılmıştır. Çalışmanın sonucunda eğitimle ilgili nitel ve nicel göstergelerin iyiye doğru gittiği görülmüştür. Nitel ve nicel göstergeler bu şekilde devam ederse Türkiye'nin; fırsat ve imkan eşitliğini geliştiren, kişilerin dengeli ve sağlıklı bir gelişimine imkan veren ve kişilerin işgücü piyasasında üretken bir şekilde katkı sunmasını amaçlayan bir eğitim seviyesine ulaşmasının da kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Refah Devleti, Eğitim, Eğitim Harcamaları

¹ Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi, İktisat Bölümü, İktisat Tarihi Anabilim Dalı, El-mek: anakiboglu@hotmail.com

² Erciyes Üniversitesi, İktisat Bölümü Doktora Öğrencisi, El-mek: nurbanucetinkaya@hotmail.com

GİRİŞ

Sosyal devlet veya refah devleti, sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Bu anlayışta, piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmak, yeniden dağılım ve erdemli malların varlığı devlet müdahalelerinin temel gerekçeleridir. Modern anlamda refah devletinin kökeni 19. Yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başlarına kadar gitmekle birlikte günümüzde ifade şeklini 2.dünya savaşı sonrasında kazanmıştır. Gerçekten refah devletlerinin tam anlamıyla gelişimi 2.dünya savaşı sonrasında yaşanan altın çağda (1945-1975) arasında mümkün olmuştur. Gelişimi açısından düşünüldüğünde, yapıları ister politik ister ekonomik olsun bir çok ülkede refah ekonomisi veya sosyal devlet olma amacı için çaba sarf etmektedir. Bu sebeple ülke yönetimleri devlet sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, konut, vb. yapılarla ilgili olarak refah devleti veya sosyal devlet şekline girmeye çalışılmış ve bu yapıyı güçlendirerek önlemler almışlardır. Türkiye’de sosyal devlet anlayışının dünyadaki gelişimine paralel olarak değişiklikler göstermiştir. Dönemler itibariyle 21. Yüzyıla girme hazırlığının altyapısını oluşturmak amacıyla uzun vadeli gelişme stratejileri açısından olaylara yaklaşılmaya çalışılmış ekonomik ve sosyal öncelikler ve politikalar itibariyle çoğu sosyal devlet(refah devleti)gelişmeleri dikkate alınarak planlı ve yapısal düzenlemelerin konuları dikkate alınmıştır. Sosyal devlet anlayışı toplumun tüm üyelerine onurlu bir yaşamın her zaman bir hak olarak sağlanması gerektiği fikrine dayanmaktadır. Bu hak onların müşterek servete olan katkılarına bakılmaksızın sağlanmalıdır. Onurlu bir yaşamın toplumun tüm üyelerine bir hak olarak sağlanması fikri sosyal devletin görev alanıyla yakından ilişkilidir. Sosyal devletin oldukça geniş olan görev alanı genel olarak 5 başlıkta toplanmaktadır. Bunlar güvenlik, eğitim, sağlık ve gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleridir. Devletin bu alanlarda yapmış olduğu harcamalar ya da bütçeden ayırmış olduğu pay sosyal devlet niteliğinin sınanması açısından sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve sosyal refah harcamalarına bakmak önemli niceliksel kolaylıklar sağlayacaktır. Sosyal devlet anlayışının gelişmediği pek çok ülke için eğitim, sağlık ve sosyal koruma hizmetlerine erişememe durumunun yoksulluğun ve sosyal dışlamanın nesilden nesle aktarılması kaçınılmazdır. Bir ülkenin kalkınmışlık göstergeleri arasında eğitimin yeri oldukça önemlidir. Eğitim düzeyi sayıca az insanı bünyesinde barındıran bir toplumun ekonomik ve sosyal gelişimini gerçekleştiremeyeceği ve gelir dağılımında da adalet sağlanamayacağı gayet açıktır. Eğitim harcamaları işgücünün verimliliği açısından önemli olduğu gibi siyasal demokrasinin de geliştirilmesi açısından önemli bir unsur olacaktır. Ayrıca ekonominin en temel faktörü olan insan eğitiminin hak hale getirilmesi ekonominin güçlülüğünü ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bunlar gerçekleştiğinde eğitim toplumsal yapıda hem ekonomik hem de sosyal etkilere sahip olacak ve kalkınma, değişim, istihdam, gelir etkisi ve gelir dağılımına önemli yansımalarda bulunacaktır. “Sosyal Devlet(Refah Devleti) Anlayışında Türkiye’de Eğitim Harcamaları” isimli çalışmada bu düşünceden hareketle, sosyal devlet olmanın en önemli göstergelerinden biri olan eğitim harcamalarının gelişimine bakılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde refah devleti ve politikası ele alınmıştır. 2. bölümde refah ekonomisinde eğitimin önemine ve tarihsel gelişimi ele alınmış, 3. ve son bölümde ise Türkiye’de sosyal devlet harcamalarında eğitim harcamaları ile ilgili olan nitel ve niceliksel göstergeler ele alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Eğitim harcamaları ile ilgili göstergeler bizlere hem nitel hem de nicel bakımdan iyiye doğru bir gidişin olduğunu göstermektedir. Nitel ve nicel göstergeler bu şekilde devam ettiği takdirde Türkiye’ye fırsat ve imkan eşitliğini geliştiren, kişilerin dengeli ve sağlıklı bir gelişimine imkan veren ve kişilerin işgücü piyasasında üretken bir şekilde katkı sunmasını amaçlayan bir eğitim seviyesine taşınması da kaçınılmaz olacaktır.

REFAH DEVLETİ VE POLİTİKASI

Refah Ekonomisi Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Devlet fikri toplumların gelişimine paralel bir yapı izlemiştir. Zaman zaman sert bir yapıyla kendini göstermiş zaman zamanda daha koruyucu ve güven verici bir devlet yapısıyla toplumların zihnine yerleşmiştir. Toplumların gelişim süreçlerinde insanların sürekli artan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen istekleri devleti daha fazla müdahaleci olma yönünde etkilemiş ve refah devleti ya da sosyal devlet anlayışında temelini oluşturmuştur. Sosyal devlet ya da refah devleti anlayışında devlete daha az sorumluluk yükleyen devlet anlayışının yanı sıra çok geniş bir faaliyet alanı tanıyan devlet anlayışına kadar uzanan refah devleti yaklaşımları söz konusu olmuştur. Bu bağlamda; sosyal devlet veya refah devleti, sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Bu anlayışta, piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmak, yeniden dağılım ve erdemli malların varlığı devlet müdahalelerinin temel gerekçeleridir. Sağlıklı bir gelir artışı ve yoksulluğun azaltılması ve nüfusun çoğunluğuna sosyal hizmetler sağlayan sosyal devlet ve ya refah devleti geliri ‘toplumu finanse eden durumdaki üst gruplarından olup güvence altına alınmış alt gruplarına dağıtan mekanizmalarıyla vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyi sağlayabilecek bir geliri garanti etmeyi gelir eşitsizliğini gidermeyi kişilerin ve ailelerin çeşitli sosyal sorunların üstesinden gelebilmelerini yapılmadığı takdirde kişisel ailevi sorunlara yol açabilecek olan risklerin azaltılmasını ve bütün vatandaşların en iyi sosyal şartlara sahip olmasını sağlamayı amaçlar şeklinde 3 ilke ön plana çıkmış olmaktadır (Gökpınar, Özdemir ve Umur, 2008: 159). Bu ilkeler doğrultusunda Refah Devleti toplumlarında ; (i) iktisadi faaliyetlerin sosyal veya kolektif olarak sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla düzenlenmesi, (ii) vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarının toplumsal olarak karşılanma haklarının olması ve piyasa mekanizmasının başaramadığı durumlarda devletin bu gereksinimleri karşılama yükümlülüğünün olması, (iii) daha keyfi, daha kişiselleştirilmiş kararlara ve daha çok zora dayanan itaat ettirme biçimlerinin tersine, formel eşitlik ve objektif kuralların varlığı. Sosyal devlet anlayışında, sosyal refah hizmetleri vatandaşlar açısından bir hak görünümündedir şeklinde 3 ilke ön plana çıkmaktadır (Gökbunar ve Kovancılar, 1998: 251-252). Bu ilkeler doğrultusunda; Refah devleti, sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet modelini ifade etmektedir. Sosyal devletin temel hedefi piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır ve bu hedef doğrultusunda müdahaleci, düzenleyici, girişimci ve yeniden dağıtımcı bir devlet anlayışını benimser (Berkay, 2013: 2). Literatürde farklı refah devleti ya da sosyal devlet tanımları vardır. Bu tanımlar amaç ve araçlara dayalı olarak yapılmış olup amaç ve araçlar arasındaki farklılıkları genel kabul gören bir sosyal devlet tanımına ulaşmayı engellemektedir fakat Bunun yanı sıra mevcut tanımlar oldukça açıklayıcı bilgiler de içermektedir. Örneğin; İngiliz iktisatçı Briggs sosyal devleti şu şekilde tanımlamaktadır; “Refah devleti, kişilere ve ailelere, sahip oldukları mülklerin piyasa değerine bakmaksızın minimum bir gelir garanti ederek kişisel ve ailevi krizlere yol açabilecek hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi belirli sosyal riskleri karşılayabilecek güce kavuşturmak suretiyle kişiler ve aileler için güvensizlik alanını daraltarak ve nihayet statü ya da sınıf ayrımı yapmaksızın tüm vatandaşlara belirli sosyal hizmetleri en iyi standartlarda sunmayı garanti ederek, piyasa güçlerinin işleyişini değiştirmek amacıyla devlet erkini politikalar ve idare yoluyla bilinçli olarak kullanan devlettir” (Berkay, 2013: 2-3).

Sosyal refah devletinin temel özelliği sosyoekonomik yaşama müdahaledir. Sosyal refah devleti, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim harcamalarının yanı sıra tam istihdamın

sağlanmasından, özel kişi ve kuruluşların faaliyetlerinin bireyin yaşam koşullarını iyileştirecek şekilde kontrol altına alınmasına kadar çok değişik görevler üstlenmiştir. Refah Devleti toplumlarında (Gökbunar ve Kovancılar, 1998: 152):

1. İktisadi faaliyetlerin sosyal veya kolektif olarak sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla düzenlenmesi,
2. Vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarının toplumsal olarak karşılanma haklarının olması ve piyasa mekanizmasının başaramadığı durumlarda devletin bu gereksinimleri karşılama yükümlülüğünün olması,
3. Daha keyfi, daha kişiselleştirilmiş kararlara ve daha çok zora dayanan itaat ettirme biçimlerinin tersine, formal eşitlik ve objektif kuralların varlığı. Sosyal devlet anlayışında, sosyal refah hizmetleri vatandaşlar açısından bir hak görünümündedir. Şeklinde tanımlanan bu üç önemli ilkenin planları doğrultusunda değişik görevler üstlenmiş ve sosyoekonomik yaşama müdahalede bulunmuştur

Modern refah devletleri ile ilgili çağdaş çalışmalar 1970’lerde başlamıştır. Antropoloji, sosyoloji, hukuk, iktisat, siyaset bilimi, tarih vb. gibi birçok bilim dallarında bilimsel araştırma yapan çalışmacılar bazı ülkelerde ki sosyal politikaların orijini ve gelişimi ile oldukça uzun bir süre ilgilenmişler ve bu konularla ilgili birçok çalışma sunmuşlardır. 1945 sonrası bu çalışmalar ileriye yönelik başka çalışmalara da zemin hazırlamışlardır. 1970’lerde ise bu konuyla ilgili teorik çalışmalar gündeme gelmiştir bu teorik çalışmaların en önemli konu başlıkları ise refah devletlerinin sınıflandırılması konusu olmuştur refah devletlerine bakıldığında uygulamada birbirinden farklı kriterlere bağlı olarak sınıflandırıldıkları görülmektedir.

Teorik açıdan incelendiğinde görüşülmüştür ki bu ülkelerin ve bunların iktisadi ve sosyal gelişimleri birbirinden farklı ve karışık olsa da, farklı refah ve sosyal devletlerin neden ve nasıl ortaya çıktıkları da açık bir şekilde görülmüştür. Bu sebeple “bu konu üzerinde düşünülürken hiç unutulmamalıdır ki ekonomik, politik ve kültürel koşullara bağlı ulusal farklılıklar hep var olmuş ve bu farklılıklar refah rejimlerinin gelişimleri üzerinde doğrudan etkide bulunmuştur yine bu durum niçin çok sayıda refah devleti sınıflandırmasının olduğunu ve refah devleti ile ilgili sayısız yorumların bulunduğunu da açıklamaktadır” (Özdemir, 2005: 232). Bu sebeple teorik açıdan bu sebepler yüzünden farklı sayıda farklı türlerde refah türleri ve bu türlerin işleyişine bağlı iktisadi, sosyal, politik yapılar ortaya çıkmıştır. Her ülkenin kurumsal yapısı kendine özel ve farklı bir refah devleti biçiminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Refah sınıflandırması çalışmaları yapılırken ‘refah devletleri, refah rejimleri, refah dünyaları, refah modelleri, refah sistemleri vb.’ (Özdemir, 2005: 233) terminoloji terimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu terminolojik terimler ülkelerin sosyoekonomik yapısı içinde dinamik özellikler sergilerler bu sebeple farklı zamanlarda farklı rejim türleri içinde farklı yapılarla görülebilme ol asığına da sahiptirler. Son dönemlerde yapılan refah devletleri sınıflandırılması özellikle karşılaştırmalı sosyal politikaların merkezine yerleştirilmiştir’ (Özdemir, 2005: 234). araştırmacılar refah devleti modellerini çeşitli başlıklarla sınıflandırmışlardır. Gosta, refah devleti modelleri çeşitli başlıklarla sınıflandırılmıştır. Gosta Esping-Andersen, üçlü tasnifinde refah devleti modellerini ‘piyasadan bağımsız olmayı sosyal tabakalaşmayı, piyasa ve aile algılamalarını ve pratiklerini temel almak suretiyle ortaya koymakta ve piyasa devlet ve aile formlarını kurumsal bir matriks şeklinde sınıflandırmışlardır.’(Taşçı, 2013: 6). Gosta Esping-Andersen refah rejimlerini üç gruba ayırarak incelemiştir. ABD, Avustralya, Kanada, İngiltere gibi ülkelerde liberal; İsveç Norveç ve Danimarka’da sosyal demokrat; Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya gibi ülkelerde korporatist

nitelikli refah devleti söz konusudur. Bu refah devleti sistemlerinin genel özellikleri bakıldığında (Gökbunar, Özdemir ve Uğur, 2008: 160-161):

(i). İlimli genel transferler ya da ilimli sosyal sigorta planının öncelik kazandığı Liberal Refah Devleti: Bu bağlamda Liberal refah rejimleri ‘kalıntı refah rejimleri ve angosankson model’ olarak ta tanımlanmak ta ve piyasa mantığı tarafından şekillenmektedir. Devletin vatandaşlara sağladığı yararlar asgari düzeyde olup genellikle gelir araştırmasına bağlıdır eğilimi daha az harcama yönündedir (Özdemir, 2005: 242). 19. yüzyılda liberaller yoksulluğun önlenmesinde devlet müdahalesinin yararlı olacağı görüşüne karşı çıkmışlar, yoksullukla en iyi mücadele yolunun ekonomik büyüme olduğu ve büyümenin yararlarının eninde sonunda yoksullara da sızıntı olarak da olsa ulaşacağını; devletin düşük gelirliyle yardım etmekle onları daha erken evliliğe, dolayısıyla nüfus artışına zorlayacağını, yüksek gelir gruplarının tasarruflarının azalacağını, ekonomik büyüme hızının düşeceğini ileri sürmüşlerdir. Özgürlükçü rekabet ortamının kazananlarını ve kaybedenlerini oluşturması toplumda sınıflaşmaya (katmanlaşmaya) neden olabilmektedir. Piyasada serbest rekabetin olması güvenliği olmayan bir grup oluşturabilmekte ve bu da yoksulluğa yol açabilmektedir. Liberal perspektif açısından bu durum “sistemin hatası değil, yalnızca bireylerin tasarruf ve öngöründen yoksun olmalarının bir sonucudur.” Özgürlük de bu nedenle çelişkili bir kavramdır, çünkü özgürlüğün anlamı yoksulluğun şekillenmesine neden olabilmektedir. Sosyal politika açısından liberaller, minimum sosyal ücretin yoksulluğu yok edemeyeceğini fakat gerçekte bunun sürdürülmesine katkı yapılabileceğine inanırlar. Liberaller nakit yardımlarının, müdahale karşıtlığının taraftarındırlar ve bunun piyasanın oluşturduğu sınıflaşmayı bozacağına inanırlar. Liberal sistem acı bir refah devletinden daha fazlası olarak orta sınıfı ve yoksulları piyasaya bağlar. Amerika, Kanada, Avustralya gibi liberal devletlerde işçiler yapılan minimal refah yardımlarının onların piyasaya tekrar girmelerine fırsat sağlayacağı ve böylece onların geçici bir ayrılık yaşayacakları konusunda genel bir kanı oluşmuştur. Refah konusundaki sorun ağırlıklı liberal devletlerdedir. Örneğin; Amerika’da refah sağlamak amacıyla “iş fırsatları ve temel öğrenme teknikleri” gibi programlar çok sayıda parasal destek talep eden kişilerin sayısını azaltmamış veya yoksulluk içinde yaşayan kişilerin toplam nüfus içindeki payını (%12-18) düşürememiştir. Genelde liberal refah politikaları piyasada rekabet etmek için eşit fırsatlar oluşturamamıştır. Bu utanılacak durum yoldan çıkmış piyasa ekonomisini ve liberal toplumlarda serbest piyasaya bağlı olarak metalaşan işçilerin durumunu kanıtlamaktadır. Devletin sosyal refah sağlama konusunda doğrudan müdahalesini istemeyen, piyasa aksaklıklarındaki devlet müdahalesini “Bahçeyi temizlemek için Frankestain’a iş vermeye” benzeten liberallerin refah devleti konusundaki anlayışlarında zamanla önemli değişimler olmuştur.

(ii). Devletin vatandaşlarına refah hizmeti sağlamak için varolduğu, sosyal statü farklılıklarının yeniden dağıtım yoluyla minimize edildiği, ailelerin ve dini organizasyonların sosyal hizmetleri sağlamadaki rolünün vurgulandığı Muhafazakâr-Eşitlikçi Refah Devleti Yaklaşımı: Muhafazakâr sistemler (Almanya ve İtalya gibi) sektörel, mesleki ve diğer grupların geleneksel hiyerarşisini destekleyen, refah devletine orta sınıfın sıkı sıkıya bağlı olduğu bir sistemdir. Esping Andersen üç farklı muhafazakâr yaklaşım geliştirmiştir. Birincisinde koruyucu ve müşteri-temelli feodal toplumlar müşterek bir dünyaya geçiş yapmışlardır. Böylece geleneksel olarak mal sahibini temel alan toplumsal yardımların artışı, her ne kadar güncellenen devlet görüntüsü de olsa modern dünyaya üstün gelir. İkincisi sosyal kurumlarca sağlanan refahtır (korporatist refah) ki bu tür bir refah kiliseyle yapılır ve kiliseye bağlı bir sadakat ödülü olarak yapılan koruma ve yardımlara karşılık gelir. Sonuncusu da devletçi muhafazakâr anlayıştır. Bu yaklaşım; bireyci veya toplumun tümüne koruma sağlayan politikalar gibi değil, devletin pedersahi bir otoriteye sahip olduğu, toplumun

uyacağı kural ve zorunlulukları belirttiği bir anlayıştır. Muhafazakâr yaklaşımda, devlet minimalist bir müdahaleci olarak görülür ve dağıtılan refah toplumdaki sınıflaşmayı artırır veya hiyerarşik yapının sürmesini sağlar. Örneğin; Almanya, Bismark’ın 1890’larda oluşturduğu sisteme uygun olarak muhafazakâr refah modeli içinde yer alır ve varlığını, geleneksel Katolik ve Lutheran yargılarla oluşturulan bugünün siyasi partileriyle devam ettirir. Devlet, kiliselerin sağladığı geleneksel refah hizmetlerini bakım ve dinlenme merkezleri açarak sağlar. Muhafazakâr refah devletinde çoğunlukla devlet, müdahalenin çevresini belirler, fakat bireyci liberal teorilerin aksine piyasada kendisinin herhangi bir suçu olmadan başarısız olan kişileri korumak için yaptığı müdahalede başarısız olmaz. Muhafazakâr sistemin kurumsallaşmış özellikleri ele alındığında bu sistem feodalizm, müşteri odaklılık, paternalizm ve devletçilikten oluşmaktadır. Bu yapıdan hareketle muhafazakar korporatist refah rejimleri, sosyal sigorta modeli, kıta Avrupası modeli, kurumsal refah rejimleri, Bismarck ülkeleri modeli, vb. çeşitli isimlerle tanınan bu modelde bakış açısının muhafazakarlık, gelirin yeniden dağılımının marjinal, sosyal sorunların sosyal güvenlik yoluyla çözülmeye çalışıldığı ,piyasa irtibatına daha az bağımlı oldukları ,devletin önemli bir kurum olduğu aileye önem verildiği, hizmetlerin finans sistemiyle yürütüldüğü, vb. özellikleri barındırdığı da açıkça görülmektedir’ (Özdemir, 2005: 246-248) (iii). ‘Sosyal hakların metalaştırılmasını ifade eden Sosyal Demokrat Refah Devleti Yaklaşımı: ’ bu model İsveç modeli ismi ile de tanınmaktadır bu tür rejimlerde evrensellik, sosyal dayanışma ve sınıflar arası eşitlik oldukça önemlidir. Gereksinimleri yüksek düzeyde karşılanması ile oluşacak eşitliği hedefleyen bir refah devleti anlayışı hakimdir’ (Özdemir, 2005: 248). İşçi sınıfı ile beyaz yakalıların her ikisine fayda sağlayan, evrensel refah devletinin kurumsallaştığı sosyal demokrat refah devleti tipinde tam istihdam, her vatandaşa iş sağlamak için öncelikli hedeflerdendir. Bu yaklaşıma göre, tam istihdamın sağlanmasıyla kişiler kendi gelirlerine güvenirlir, devletin sağladığı refah hizmetlerine ve programlarına daha az bağımlı olurlar. Sosyal demokrat refah devleti, herhangi bir bireyin başarılı olamadığı durumlara izin vermeyen sigorta karşılığını içeren eşitlik ve tam istihdamı savunur; liberalizm gibi bireyciliği destekler ve piyasa alternatifinde olduğu gibi aile gruplarına bağlı güveni uzaklaştırmaya çalışır. Birincil ilke ailenin başaramadığı yere kadar beklemek değil “aileye yönelik kamunun gereken maliyetleri”ni sağlamaktır. Evrensel ve geniş refah programlarının altında yatan inanç “yapılan bütün yardımların hepsinin birbirine bağlı olduğu ve herkesin bunu ödemek zorunda olduğunu hissetmesidir.” Gerçekte topluma yönelik refah programları devletin artan maliyet ve sorunlarından dolayı minimal seviyededir. Bu yüzden devlet piyasada yer almayan bireylere destek sağlamak amacıyla nüfusun çoğuna daha yüksek vergi vermeye inandırmaya çalışmaktadır. Esping Andersen 1980’de 18 gelişmiş demokratik ülkede piyasa bağımlılığı ve dekomodifikasyon [decommodification-metalaşmama (devletin yaptığı yardımlarla kişileri piyasadan uzaklaştırma)] arasındaki bağlantı incelediği çalışmada, yardımın seviyesi, yardımı alanların sayısına bağlı olmuştur. Norveç ve İsveç’teki yüksek seviyedeki dekomodifikasyon bu yaklaşıma uygundur.

Bu bağlamda sosyal hakların metalaştırılmasını ifade eden sosyal demokrat refah devleti yaklaşımında ‘sosyal eşitlik te etkinlik en iyi şekilde konbin edilmiş istihdam düzeyi yüksek tutulmuş yüksek vergi oranları söz konusu olmuş ,devlete verdiği önem ile uluslararası alanda eşsiz bir yapı sergilemiş önleyici tedbirlere oldukça başarılı yatırımlar yapılmış yaşlılardan çok gençlere yönelik sosyal politika uygulamalarına önem verilmiştir’ (Özdemir, 2005: 248).

Refah devleti deyimi Fransızca’da ilk kez İkinci İmparatorluk döneminde kullanılmıştır. Devletin yetkilerinin genişlemesine karşı çıkan fakat aynı zamanda aşırı radikal bir bireyciliğe de aynı oranda karşı çıkan liberal düşünürlerce ortaya atılmıştır. Kavramın İngilizce’deki kullanımı ise 1940’lı yıllara denk düşmektedir. Terimin

Almanca karşılı olan Wohlfahrstaat sözcüğü de 1870’li yıllarda “kültür sosyalistleri” tarafından kullanılmıştır. 1880’li yıllarda Bismarck’ın gerçekleştirdiği reformları nitelendirmek içinse Sozialstaat (sosyal devlet) terimi kullanılmıştır. Terimin günümüzdeki anlamını ve içeriğini kazanması 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’ndan sonra geliştirilen devletçi ya da Keynesci politikalarla olmuştur (Durdu, 2009; 42). İkinci İmparatorluk döneminden başlayıp farklı sözcüklerle kullanılan ve günümüzde de oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır refah devleti kavramıdır.

Refah devletinin tarihsel gelişimi ile ilgili tarihsel dönemler oldukça önemlidir. Modern devlet biçiminin bir uzantısı olarak görülen sosyal refah devleti kavramına tarihsel olarak iki açıdan bakılmaktadır. Bunlardan ilki kurumsal gelişmeler bazındadır. İkinci bakış açısı ise bütçeden sosyal harcamalara ayrılan paylara göre bir gelişim evresi ele alınmaktadır. Ama kabaca refah devletinin gelişim ve değişimini şu kategoriler altında incelemek mümkündür (Özdemir, 2004: 139):

- 1) 1880 öncesi: Paternalist bir anlayışın hakim olduğu dönemdir. Bu dönemde sorunların giderilmesinde ailelerin, gönüllü kuruluşların, hayırseverlik duygularıyla hareket eden kurumların, bireysel olarak sorumluluk duyan işverenlerin ve devlet gelir transferlerinin var olduğu görülmektedir.
- 2) 1880-1945 yılları arası: Sosyal sigorta dönemidir. Bu dönemde çalışanlar finansmanına zorunlu olarak katıldıkları sosyal sigorta kurumlarının koruması altındadır.
- 3) 1945-1975: Refah devletinin refah dönemidir. Bu dönemde sosyal sigortalara ek olarak refah devleti fonksiyon ve kurumlarının genişlediği, gelirin devamlılığını sağlama ve yaşam standartlarını yükseltmenin amaç haline geldiği görülmektedir.
- 4) 1975 sonrası: Refah devletinin kriz dönemidir; sosyal refah devletinin krize girdiği ve yeniden yapılandırma arayışlarının başladığı bir dönemdir. Bu dönemler daha da ayrıntılandırılabilir.

Modern anlamda refah devletinin kökeni 19. Yüzyılın sonları ile 20. Yüzyılın başlarına kadar gitmekle birlikte günümüzde ifade şeklini 2.dünya savaşı sonrasında kazanmıştır. Gerçekten refah devletlerinin tam anlamıyla gelişimi ‘2.dünya savaşı sonrasında yaşanan altın çağda (1945-1975) arasında mümkün olmuştur’ (Özdemir, 2006: 154).

Refah Devletinin Altın Çağı” olarak adlandırılan 1945-1975 dönemi, birçok ülkede istihdamın artış gösterdiği, sosyal hakların geliştiği ve refah devleti anlayışının kurumsallaştığı yıllar olmuştur. 1973 sonrası birinci ve ikinci petrol krizleriyle birlikte refah devletinin temelini oluşturan ekonomik, siyasi ve sosyal temeller hızlı bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Devlete daha az sorumluluk yükleyen devlet anlayışından çok geniş bir faaliyet alanı tanıyan devlet anlayışına kadar farklılıklar gösteren refah devleti yaklaşımları söz konusudur. Güvenli geliri artıran ve yoksulluğun azaltılmasının yanında nüfusun çoğunluğuna sosyal hizmetler sağlayan refah devleti geliri toplumun finanse eden durumdaki üst gruplarından alıp (genelde aktif üyelerinden); güvence altına alınmış alt gruplarına (örneğin; hasta, yaşlı, özürlü, işsiz, yoksula) dağıtan mekanizmalarıyla vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyi sağlayabilecek bir geliri garanti etmeyi, gelir eşitsizliğini gidermeyi, kişilerin ve ailelerin çeşitli sosyal sorunlarının üstesinden gelebilmelerini, yapılmadığı takdirde kişisel/ailevi sorunlara yol açabilecek olan risklerin azaltılmasını (hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi) ve bütün vatandaşların en iyi sosyal şartlara sahip olmasını sağlamayı amaçlar (Gökbunar vd. 2008; 158-159). Ancak bu şartlar altında refah devleti oluşur ve etkin hale gelerek sorumluluğundaki nüfusa daha kaliteli yaşam amaçlar.

Sosyal refah devleti anlayışı, 1980’li yıllardan itibaren kamu harcamalarına getirdiği ağır yükten ve ekonomide neo-liberal politikaların benimsenmeye başlamasından dolayı önemini yitirmeye başlamış ve konu ile ilgili farklı arayışlara girilmiştir. Günümüzde kamu üzerindeki ağır sosyal harcama yükünün sivil toplum kuruluşları ile paylaşılması, hizmetlerden faydalananların katkı paylarının artırılması gibi yöntemler tartışılmaktadır (Berkay, 2013; 2).

Küreselleşmenin getirdiği ekonomi politikalarının çerçevesini çizen neo-liberal iktisat teorisi, bir toplumda üretim kaynaklarının en etkin dağılımını gerçekleştirmek ve toplam refaha ulaşmak için, tam rekabet koşulları altında piyasanın her türlü müdahaleden arındırılması gerektiğini belirtmektedir. Sosyal refah üzerinde son 20 yıldır yapılan tartışmalara bu pencereden bakmak, konuyu anlamak açısından açıklayıcı olacaktır (Özdemir, 2004; 183). Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki yapıları ister politik ister ekonomik olsun birçok ülke refah ekonomisi ve ya sosyal devlet olma amacı için çaba sarf etmektedir. Bu sebeple ülke yönetimleri devlet sosyal sigorta, güvenlik, sağlık, eğitim, konut, vb. yapılarla ilgili olarak refah devleti ve ya sosyal devlet şekline girmeye çalışmış bu yapıyı güçlendirecek önlemler almışlardır.

Sosyal Refah Devletine Dair Sınıflandırmalar

Modern refah devletleriyle ilgili çalışmalara bakıldığında çağdaş anlamdaki araştırmaların 1970’lerde başladığı görülmektedir. Çeşitli bilim dallarına mensup bilim adamları bazı ülkelerdeki sosyal politika ve gelişim aşamaları hakkında ileriye dönük birçok çalışma yapmışlardır. Bu çalışma konularından biriside sosyal refah devleti ile ilgili sınıflandırma konusu olmuştur. Refah devleti her ülkede o ülkenin iktisadi, politik sosyal ve kültürel özelliklerine göre şekillenmekte ve bu özelliklere bağlı birbirinden farklı refah uygulamaları görülmektedir. Bunun sonucun da ‘farklı refah modelleri ve refah devlet rejimlerinin mevcudiyeti refah devletlerinin çeşitli şekillerde sınıflandırılması yönünde yoğun çabalara yol açmış. Bu çabalar sonucu oluşan başlıca sınıflandırmalar üzerinde tartışmalar sürekli olmuştur’ (Erdal, 2012: 87). Bu yüzdendir ki refah modelleri konusunda çeşitli çalışmalar söz konusu olmuştur. Bunlar içinde genel kabul görenler’ Titmuss ardından Winlenskey ve Lebeaux ile este ve Goadin tarafından yapılmış çalışmalardır’(Erdal, 2012: 87). Fakat bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuyla ilgili kantitatif ve kalitatif açıdan yapılan analizler dikkat çekmektedir refah devleti ile ilgili farklı bakış açıları, farklı sınıflandırmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda en detaylı ve en çok kabul gören çalışma ‘danimarkalı akademisyen Gosta-Esping-Andersen tarafından yazılan The Three Worlds of Welfore kapitalizm isimli eserde yapılmıştır. Çeşitli araştırmacıların birçoğu bu sınıflandırmayı kullanmaktadır’ (Erdal, 2012: 90). Esping Andersen en popüler olan 3 farklı refah devleti sınıflandırması yapmıştır. Esping Andersen, kalitatif bir araştırma vatandaşların piyasaya bağımlılıklarının yöntemiyle çalışan bir sonucu olarak yeniden kavramlaştırdığı refah devletini, sosyal programlar üzerindeki toplam harcamalar veya sistemin yeniden dağıtım seviyesine göre analiz etmekte; sınıflandırma sistemini de programın evrensel olup olmadığı ve kişilerin emek piyasasına güvenmeksizin geçinmelerini sağlayabilmelerine göre düzenlemektedir. Esping- Andersen’in “Refah Kapitalizminin Üç Dünyası” kitabından beri belirli sayıda makro anlamda karşılaştırmalı incelemeler üç ya da dört farklı refah rejim tipleri için kullanılmıştır. Esping Andersen sosyal hakların amacını “saf piyasa koşullarında kişilerin yaşam standartlarını bağımsızca belirlemelerine izin vermek” olarak tanımlamakta, yaşam standartlarına bağlı olarak sosyal hakların vatandaşlara daha çok mal ve hizmet sunduğunu ileri sürmektedir. Bu düşüncelerle sosyal hakların amacı üç refah devleti arasındaki farklılıkları çizmektir. İlk olarak Liberal Refah Devleti yoksullar için

evrensel olmayan, para ve mal varlığını soruşturan yardımlar sağlar. İkinci olarak Korporatist Refah Devleti yarar alanlara, çok sayıdaki liberal devletten daha fazla fakat nüfusun bazı bölümlerini çıkararak sosyal sigorta programları sunar. Üçüncü olarak Sosyal Demokrat Refah Devleti insanların ödeme yapıp yapmadıklarına bakmaksızın evrensel programlar sunar ve orta sınıfın yaşam seviyesine bağlı yardımlar sağlar; emek piyasasından bağımsız olarak çalışabilecek, sağlık durumu çalışmaya elverişli, çalışma çağındaki yoksul işsiz, hasta, özürlü eğitimini sürdürmek isteyen kişilere hizmetler sunar (Gökbunar, Özdemir ve Uğur, 2008: 159-160).

Refah devleti konusunda farklı sınıflandırmalar da vardır. Bu sınıflandırmalara bakacak olursak; Wilensky ve Lebeaux'un 1958'de yazdığı ve refah devletlerini iki türe ayıran çalışmaya kadar götürülebilir. Bu iki araştırmacı, sosyal refah kurumlarına "kalıntı" (residual) ve "kurumsal" (institutional) bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Kalıntı refah rejimi yaklaşımına göre, normalde refah sağlama gereken kurumlar olan aile ve piyasa bu işlevini yerine getiremediğinde, refah sağlama rolü devlete düşmektedir. Kurumsal refah rejimi yaklaşımına göre ise, normal olan devletin refah sağlama işlevidir. Bu işlev, modern sanayi toplumlarının en önde gelen görevidir. Daha sonra, Richard Titmuss tarafından refah devletleri farklı bir yaklaşımla üçe ayrılmıştır. Bu ayrımlar; kalıntı refah modeli, endüstriyel başarı-performans modeli, kurumsal-yeniden bölüşümcü modelidir (Özdemir, 2007; 127-128). Bunlara ilave olarak daha birkaç sınıflandırma daha bulunmaktadır.

Kaufmann, sosyal sorunlarla mücadele ediliş biçimine göre dört temel sosyal refah kültüründen veya düşünce biçiminden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi; konservatif düşüncedir. Bu düşünceye göre, sosyal düzeni olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle bu sınıflandırmaya göre sorunun ortadan kaldırılmasından ziyade; önemli olan sorunu meydana getiren unsurların ortadan kaldırılmaya çalışılmasıdır. Liberal görüşe göre ise sosyal sorunlar, sosyal değişimin kaçınılmaz sonuçlarıdır ve devlet müdahaleleri ile de bunları engellemek mümkün olmayacaktır. Çünkü bu müdahaleler dinamik bir gelişimi engellemekte ve ekonominin kendi kendine düzeltme mekanizmasını bozmaktadır. Devrimci olarak nitelendirilen bir diğer görüşe göre ise sosyal sorunlar eksik bir gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır ve bunlarla ancak alınacak radikal yapısal tedbirlerle mücadele edilebilir. Son olarak reformcu düşünceye göre ise, sosyal sorunlar temel sorunları oluşturmaktadır. Bu sorunları ortadan kaldırabilmek için sosyal demokrat partilerin ve sendikaların güçlerini birleştirmeleri gerekmekte ve böylece sosyal sorunların hafifletebileceği veya bu sorunlarla mücadele edebileceği ileri sürülmektedir (Şanlıoğlu, 2011; 15).

Esping-Andersen sınıflandırma konusunda başvurulacak önemli yazarlardan birisidir. O, 3 tür refah rejimi ayrımı yapmaktadır. Liberal refah modeli (ABD, İngiltere), muhafazakar veya Kıta Avrupası refah modeli (Fransa, Almanya, Belçika) ve sosyal-demokratik veya İskandinav refah modeli (İsveç, Danimarka). Çok geniş bir kurumlar ve programlar dizisinden oluşan refah devletlerine yönelik yeni bir kavramlaştırma çalışması yapmış, bunu refah rejimleri terimi ile ifade etmiştir (Özdemir, 2007; 131). **Tablo 1.1**'de Esping-Andersen'in refah kapitalizmini sınıflandırması liberal, muhafazakarlar ve sosyal demokrat başlıkları altında gösterilmiştir.

Tablo 1.1: Esping-Andersen’in Refah Kapitalizmini Sınıflandırması

Rejim	"Liberal"	"Muhafazakar"	"Sosyal Demokrat"
Önde gelen örnekleri	ABD, İngiltere	Almanya	İsveç
Felsefi Temeli	Klasik liberalizm	Muhafazakar sosyal politika	Sosyalizm / Marksizm
Dekomüdfikasyon	Düşük	Orta	Yüksek
Sosyal haklar	Gereksinim temelli	Katkıya dayalı	Evrensel
Refah önlemleri	Karma hizmetler	Transfer ödemeleri	Kamu hizmetleri
Haklar	Düz oranlı ödenekler	Katkıya dayalı	Yeniden dağıtıcı
Sosyal Politika Sağlayan Kurumlar	Piyasa (kalıntısız)	Devlet (mesleksi)	Devlet (evrensel)

Kaynak: Özdemir, Süleyman (2007), s. 132.

Liberal refah devletleri varlık ya da ortalama testli (mean-tested) desteğe, mütevazı uluslararası transferlere ve mütevazı sosyal sigorta planlarına bağlıdır. İmkânlar, temel olarak düşük gelirli kişilere sağlanır, bu kişiler genellikle işçi sınıfındandır ve devlete bağlıdır. Liberal refah devleti modelinde sosyal reform süreci, geleneksel, liberal çalışma etik normlarından ciddi ölçüde etkilenir. Liberal veya sınırlı refah devletinde yardım elde etme kuralları sıkıdır. Kazançlar eşit olarak mütevazıdır. Talepte bulunanlar nüfusun küçük işsiz kesimidir. Bu tip refah devleti örnekleri Birleşik Devletler, Kanada ve Avustralya olup, kısmen de olsa İngiltere ve Yeni Zelanda bu gruba dâhil edilebilir (Erdal, 2012: 92).

Muhafazakâr refah devleti, sosyal hakların ve eşitliğin çok önemli bir sorun olarak görülmediği Korporatist – devletçi bir temelden gelir. Diğer bir ifadeyle, bu rejimi benimseyen ülkelerde, sosyal haklar açısından bir geleneğin varlığı açıktır. Bu yapıda, statünün önemli olduğu unutulmamalıdır; haklar, statü ve sınıflara bağlıdır. Aralarında Peter Flora’nın da olduğu kişilerin bulgularını inceleyen Esping-Andersen, bu rejimlerin genel olarak kilise tarafından şekillendirildiğini iddia etmektedir. Bu, söz konusu rejimlerin geleneksel aile yapılarına oldukça bağlı olduğu anlamına gelmektedir (Erdal, 2012: 92-93).

Muhafazakâr veya korporatist refah devletinde, devlet ana hizmet sağlayıcıdır. Ancak yardımlar işlerle bağlantılıdır, ödeme prensibine göre ve maaşa uygun olarak dağıtılan yardımlardır. Devlete hizmet eden meslekler özellikle devlet memurları, hastalık yardımı ve emekli maaşında cömert muamele görür. Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya ve Belçika bu türe uygun düşecek refah sistemlerine sahiptir (Özdemir, 2004: 139).

Devletin toplumun sosyal refahını maksimize etmek amacıyla müdahalede bulunmasını öngören devlet modeli sosyal devleti kökenleri çok eskilere dayanmasına rağmen günümüzün gelişmiş batılı sosyal devletleri ancak 19. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlamışlardır. Tarih boyunca sosyal devletlerin konusu her zaman tartışılmış dünyada ki gelişmeler ve 1970 li yılların ekonomik krizlerle birlikte sosyal devletten uzaklaşmıştır. Dünya ekonomisinde ki gelişmelere paralel olarak Türkiye de etkilenmiştir. 1961 anayasası temeller ile atılan sosyal devlet 1980 li yıllar da dönüşüm sürecine girmiştir ve dünya gelişmelerinin benzerinin yaşandığı Türkiye de sosyal devlet anlayışı önem kazanmıştır.

Türkiye’nin sosyal devlet yapısı Güney Avrupa ülkelerinkine benzer nitelikler taşıdığından bu ülkelerle birlikte sınıflandırılmaktadır. Güney Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de refah rejimini hayli parçalı ve hiyerarşik bir yapı olarak özetleyebiliriz (Dedeoğlu, 2009: 44). Esping-Andersen’in tipolojisinden hareketle

yapılan sosyal devlet sınıflamalarında Türkiye’nin sosyal devlet yapısı Güney Avrupa ülkelerini tanımlamak için kullanılan ve “Latin Çemberi” olarak adlandırılan modele benzerlikler gösterirken, toplumsal cinsiyet temelli yapılan ayrımlarda ise aile reisinin geçimlik ücret ile desteklediği ailelerin çoğunlukta olduğu ve kadınların toplumsal konumunun genel olarak anne ve eş olarak tanımlandığı bir model olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki, Türkiye’de sosyal devlet kadını bağımsız birey olarak istihdama katmak bakımından tümüyle yetersiz ve hatta duyarsız kalmaktadır (Dedeoğlu, 2009: 45-46).

Türkiye’de Refah Ekonomisinin Tarihçesi

Tarih boyunca yaşanan savaş afet kriz gibi olumsuz olayların peşi sıra ortaya çıkan olumsuz yapılar dünyanın gidişatını değiştirmiş ve bu süreçte devletler bu yapılarda önemli rol ve fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Böylece sosyal devlet ortaya çıkmış ve devlet sosyal refahını maksimize etmek amacıyla sosyal ve ekonomik yaşamın işleyişine müdahale ederek dünya ülkelerinde ortaya çıkan olumsuz durumların beraberinde getirdiği yoksulluklara gelir dağılımı adaletsizliklerine ve toplumların refah seviyelerinin azalmasına karşı ciddi bir rol üstlenmiştir (Yay, 2014: 148).

Sosyal devlet, 19. Yüzyılın son çeyreğine kadar oldukça hızlı bir gelişme göstermiştir. Dünyada ki gelişmelere paralel olarak Türkiye de de sosyal devlet çalışmaları he zaman önemli olmuştur.

Batı ülkelerinde işçi sınıfı ve demokratik hareketlerle birlikte ortaya çıkan sosyal devlet anlayışı ve sosyal politikalar Türkiye de devlet merkezli yani devletin biçimlendirdiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Yay, 2014: 151).

Türkiye’de refah devlet anlayışını değerlendirmek için ekonomik sosyal ve siyasal gelişmeleri araştırmak ve gelişmelerin arka planını oluşturan yapıların incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye refah devlet anlayışında hem kendi bünyesindeki kısıtlamalardan hem de batı kaynaklı kısıtlamalardan etkilenmektedir .Bu durum Türkiye de hemen her konu da niyet ile kismet arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’nin yaşadığı demokrasi geleneği bunun en güzel örneğidir. Benzer bir düşüncüyü devletin sosyal niteliği ve sosyal politika uygulamaları içinde söylemek mümkündür. Bu yapıyı aşağıdaki 2 başlıkla ifade etmek daha doğru olmaktadır (Yay, 2014: 151):

1. Türkiye’de devletin cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kendine özgü bir sosyal niteliği ve sosyal boyutunun olduğunu söylemek mümkündür. Hala bir sosyal devlet olmadığını da söylemek mümkündür bu sorun Türkiye de ki gelişmeler de hem iç hem de dış dinamiklerin etkisinin olmasından kaynaklanmaktadır.
2. Tüm toplumsal gelişmelerde devletin oynadığı egemen roldür cumhuriyetin kuruluşundan çok partili yaşama modern bir toplumdan ekonomik kalkınmaya kadar birçok alanda ve birçok konuda rol oynayan faktör büyük ölçüde devlet olmuştur. Bu yapıdan hareketle Türkiye cumhuriyetinde sosyal devlet anlayışının tarihsel süreci aşağıda ki gibi olmuştur;

(1920-1945) arasında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş öncesi ve sonrası olarak tanımlanan ve ülkelerin sosyal ve ekonomik bakımdan önemli problem yaşadığı savaş sonrası dönemleri içermektedir. Bu dönemde savaşın yıkıcı etkilerinin giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bunlar (Yay, 2014: 151-154);

1.Çalışma koşulları ile ilgili bazı yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bunlar ;

a) 28.04.1921 tarih ve 114 sayılı sayılı Zonguldak ve Ereğli havzai fahmiesinde mevcut kömür tozlarının amele menafi umumiyesine olarak fûrûhtune dair kanun,

b) 10.09.1921 de 151 sayılı Ereğli havzası fahmiye maden amelesinin hukukuna müteallik kanun olarak bilinmektedir(özellikle 10.09.1921 tarih ve 151 sayılı kanun Türkiye’de işçileri korumaya yönelik ilk yasa olması bakımından önemli olmuştur

c) 17 şubat-04.1923 tarihleri arasında İzmir’de Türkiye iktisat kongresi toplanmıştır bu kongrede ülkenin endüstrileşmesi için izlenecek olan politikalar belirlenmiştir kongre devletin sosyal politik uygulamalar açısından önceliklerini belirlediği ilk önemli adım olmuştur. Buraya kadar görülmektedir ki; alınan bu önlemlerin,

1- Sosyal devlet karakterine yönelik atılmış önemli adımlar temsil etmemiştir
2- Çıkarılan kanunlar uygulama olarak ve işçilere tanıdıkları haklar bakımından sınırlı özellikler taşısalar da işçileri korumaya yönelik önemli yasal kararlar olmuşlardır

3- Çıkarılan bu yasalarla emeğin sermaye ye karşı korunması amaçlanmıştır.

4- Bu yasalar sosyal güvenlik konusunda desteklemeleri açısından önemli olmuştur.

5- Devlet işçi ve ve işveren ilişkilerinde tek düzenleyici otorite olarak kabul edilmiştir

4.a Cumhuriyetin ilanı sonrasında çıkarılan ilk anayasa sosyal devlet anlayışından uzak bir yapı sergilemiştir

4.b 1925 yılında hafta tatili kanunu çıkarılmıştır

4.c 1930 yılında umumi hıfzıssıhha kanunu çıkarılmıştır

4.d 1925 aşar kaldırılmıştır

4.e Köylü ve çiftçilerin durumunu iyileştirmeye ya da başka ifade ile sosyal devlet anlayışı na yönelik çalışmalar yapılmıştır (zirai birliklerin kurulması, tarım satış kooperatifleri, iskan kanunu çıkarılması, tmo...)

4.f Sosyal yardımlarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır

4.g 1936 yılında 3008 sayılı iş kanunu çıkarılmıştır bu kanun eksiklerine rağmen sosyal güvenlik alanında atılan ilk önemli adımdır. Bu dönem Türkiye’sinde sosyal devlet anlayışına paralel olarak birtakım uygulamalar yapılmış olmaya çalışılmışsa da bu çalışmaların yetersiz olduğu görülmüştür. Buna sebep de Türkiye cumhuriyetinin bir önceki dönemden devralınan savaşın yıkıcı etkilerinin giderilmesine yönelik politikalar uygulanmasına bağlanmaktadır

2.dünya savaşı sonrasında dünya ülke rinde görülen demokrasi hareketleri Türkiye de de görülmüş ve sonucunda çok partili yaşama geçilmiştir bu süreçte ekonomik ve sosyal gelişmeler sosyal anlamda da kendini göstermiştir. Bu süreçte (Yay, 2014: 156-157),

1. Devlet işçileri korumaya yönelik yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir

1.a 1945 yılında 3008 sayılı iş kanununun uygulanması ve çalışma yaşamıyla ilgili konular düzenleme yönetim ve denetim ile ilgili görevi olarak çalışma bakanlığı bunun peşi sıra işgücü piyasasının düzenlenmesi amacıyla iş ve işçi bulma kurumu kurulmuştur

1.b Basın iş yasası ile deniz iş yasası çıkarılmıştır

1.c 1946 yılında sendikalar kanunu çıkarılmıştır ve işçilere birtakım haklar tanınmıştır

1.d 10.12.1948 tarihli insan hakları evrensel bildirisi 06.04.1949 da bakanlar kurulunca kabul edilmiştir. 07.04.1948 tarihinde dünya sağlık örgütü anayasası

09.06.1949 tarih ve 5062 sayılı yasa ile onaylanmış ve Türkiye, Dünya Sağlık Örgütü üyesi olmuştur.

1.e 1949 da 5434 sayılı emekli sandığı kanunu ile memurları emeklilik ve malullük durumları düzenlemiş ve kamu kesiminde çalışmalar düzenli bir sosyal güvenlik rejimine kavuşturulmuştur.

1.f 1964 te kabul edilip 1965 te yürürlüğe giren 506 sayılı sosyal sigortalar kanununda sosyal güvenlik alanında yapılan önemli gelişmelerden birini temsil etmiştir.

1.g 1479 sayılı BAĞ-KUR kanunu çıkarılmıştır. Yine aynı dönemde uluslararası çalışma örgütünün 1952 tarihli 102 sayılı sosyal güvenliğin asgari normlarına ilişkin sözleşmesi 20.07.1971 tarih ve 1451 sayılı kanun ile onaylanmış bakanlar kurulunun kararları ilk 01.04.1974 tarihinde yürürlüğe girmiştir

Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi yine sosyal devlet anlayışının en önemli çalışmalarından biri olan 1961 anayasasının kabulü olmuştur. Türkiye’de sosyal devlet ilkesi ilk kez 1961 Anayasası ile cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Anayasa, “insan haklarına dayanan devlet”, “demokratik devlet”, “sosyal devlet”, “hukuk devleti” gibi yeni ilkeler benimsemiştir. Bu ilkelerden hukuk devleti ilkesi gibi bazı ilkelerin temelleri eski Anayasalarımızda mevcuttur. Ancak sosyal devlet ilkesi tamamıyla 1961 Anayasası ile kabul edilmiş bir yeniliktir. Türkiye’de sosyal devlet anlayışının Anayasal kaynağının temelinde 1982 Anayasasında ifade edilen “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve **sosyal bir hukuk Devletidir** “(m.2) ilkesi yatar. Anayasanın 2. maddesinin gerekçesinde *sosyal devlet, “fertlere yalnız klasik hürriyetleri sağlamakla yetinmeyip, aynı zamanda onların insan gibi yaşamaları için zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını da kendisine vazife edinen Devlet”* olarak tanımlanmıştır (Topuz, 2009: 121). Bu süreçte sendikalar yasası, toplu iş sözleşmeleri, grev ve lokavt yasasında çıkarılmıştır. Sonrasında devlet personel yasası çıkarılmıştır.

Bu dönemin sosyal devlet anlayışında özellikle işçilerin korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin çıkarılmış olduğu Türkiye’nin sosyal devlet olma yönünde büyük gelişmeler kaydettiği sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında yükümlülüklerin getirildiği bir dönem olduğu görülmüştür

Anayasa Mahkemesi, Sosyal Devlet kavramının şöyle anlaşılması gerektiğini belirtir: “Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Çağdaş devlet anlayışı, sosyal hukuk devletinin, tüm kurumlarıyla Anayasa’nın sözüne ve ruhuna uygun biçimde kurulmasını gerekli kılar. Hukuk devletinin amaç edindiği kişinin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilir. (...) Anayasa’nın Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer verdiği sosyal hukuk devletinin dayanaklarından birini oluşturan sosyal güvenlik kavramının içerdiği temel esas ve ilkeler uyarınca toplumda yoksul ve muhtaç insanlara Devletçe yardım edilerek onlara insan onuruna yaraşır asgarî yaşam düzeyi sağlanması, böylece, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkelerinin gerçekleşmesine elverişli ortamın yaratılması gerekir.” (Topuz, 2009: 122).

1960’lardan sonra Kalkınma Planları ile ithal ikameci yapıyı daha güçlü kılan, refah devleti eksenli ama dış kaynaklarla DPT aracılığıyla planlı bir şekilde büyüyen bir Türkiye tasvir edilebilir. Refah Devleti anlayışının ve kitlesel üretim tarzının 1970’li yılların başından itibaren ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda güç kaybetmesi ve esnek üretim sistemine geçiş, başta gelişmiş batılı ülkeler olmak üzere tüm dünyada

yeni liberal eğilimlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Türkiye’de de asıl dönüşümün 24 Ocak 1980 kararları ile başladığı söylenebilir (Güleç, 2008: 54). Yaşanan bu gelişmeler Türkiye de sosyal devlet anlayışını ve izlenen politikaları olumsuz etkilemiştir.

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan temel nitelikler içerisinde “sosyal bir hukuk devleti” olma özelliği devletin sosyal refahı yaygınlaştırması ve sosyal adaleti gerçekleştirmesini gerektirmektedir. Devletin “sosyal” olma niteliği sağlık, eğitim ve sosyal koruma (sosyal güvenlik harcamaları, konut, işsizlik, sakatlık, malüullük ve hastalık yardımları vb.) harcamalarının önemini arttırmış, fonksiyonel sınıflama esasına göre de bu harcama kalemleri sosyal devlet olmanın temel gerekleri olarak görülmüştür. Türkiye’de kamu harcamaları 1980 sonrası dönemde izlenen neo-liberal politikaların kısıtlayıcı etkisine karşın reel olarak artış göstermiştir. Bu dönemde devletin ekonomik hayattan çekilerek eğitim, sağlık ve savunma gibi asli görevlerini yerine getirmesi amaçlanmıştır (Berkay, 2013: 13).

Türkiye’de sosyal devletin yapısına ve bu yapının oluşumuna ilişkin temellere vurgu yapan Meryem Koray’a göre, sosyal devletin sınırlı kalmasının arkasında geç endüstrileşmeden paternalist devlet anlayışına ve sosyal tarafların etkisinin sınırlı tutulmasına kadar birçok neden vardır. Fakat son yıllarda asıl dönüşümün yönü ise ‘baba devletten seyirciliğe’ doğru yaşanmaktadır (Koray 2005:180). 1980 sonrası uygulamaya konan neo-liberal politikalar ile devlet koruyuculuktan ve dengeleyici rolünden feragat ederek, daha çok seyirci denebilecek bir yapıya kavuşmuştur. Bu süreçte zaten sınırlı olan sosyal devlet yardım ve hizmetleri daha da kısıtlı ve sınırlı bir hale gelmiştir (Dedeoğlu, 2009: 44).

1980 li yılların kabul ettikleri politikalar sonraki dönemlerinde politikaları olmaya devam etmiş ve devlet sosyal politikalarından giderek uzaklaşmıştır. Özellikle 2000 li yıllarda Türkiye sosyal devlet karakteri, sosyal politikalar yerine daha çok sosyal yardımlarda kendini göstermektedir. 5 yıllık kalkınma planında tüm sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplama hedefine yönelik olarak sosyal güvenlik temel yasası çıkarılmıştır. Tam bu sırada Türkiye küreselleşmenin ve dünyada ki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bunun sonucunda’ etkisini kaybeden sosyal devlet anlayışını 2000 li yıllarda dünyada ki gelişme seyrine paralel olarak etkisini daha da kaybetmiştir (Yay, 2014: 159).

2000 li yılların başlarında yaşanan ekonomik kriz Türkiye’yi oldukça etkilemiştir. Bu süreçte devlet yapısı bir kez daha düzenlenmiştir. Bu bağlamda ekonomik istikrarın sağlanmasının yanında yapısal ve kurumsal düzenlemeleri rekabet gücünün artırılması ab ye uyum bilgi çağına geçişin altyapısının oluşturulmasına başlanması teknoloji üretimi ve gelir dağılımdaki farklılıkların azaltılması için bölge ve il planlamada öncelik verilmesine göre hazırlanmış ve TBMM onayı ile yürürlüğe girmiştir. “Bu süreçte 2001 krizi toplumda etkisini uz7un süre hissettirecek problemlere yol açmış, bu durum insanlara şöyle bir duygu yüklemiştir.” Kamu hizmeti israftır, sosyal devler israftır sosyal devlet yolsuzluk ve rant mekanizmasının merkezidir” (Yay, 2014: 159).

2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisi rekor aylarla seçilen tek parti iktidarı ile tanışmış ve bu dönemde neoliberal anlayış çerçevesinde sosyal devlet ve sosyal politikalar önemli ölçüde belirlenmiştir.. Bu bağlamda devletin küçültülmesi gerektiği konusunda hemfikir olunmuş ve bu doğrultuda özelleştirme de hızlanmıştır. Partinin amacı devleti halka hizmet aracı olarak tanımlamış izleyeceği sosyal politikalarla tüm vatandaşlarının refahını sağlayacağını öne sürmüştür (Ak parti 2011).

Bu süreçte ;

- a- Sosyal güvenlik reformu çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığına bağlı sosyal güvenlik kurumu başkanlığı tarafından yürürlüğe başlanmıştır
- b- Emeklilik sigortaları kanun tasarısı ile genel sağlık sigortası kanun tasarısı hazırlanmıştır.
- c- Sosyal güvenlik reformu kapsamında hazırlanan sosyal güvenlik kurumu 20.05.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir
- d- 5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası yasası 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir
- e- 2003 yılında kamu yönetimi temel kanun tasarısı ve 4857 sayılı iş yasası çıkarılmış ve sosyal güvenlik kurumlarına aktarılan kaynaklar atırılmıştır.

10.kalkınma planında Türkiye ekonomisinde değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı görülmüştür. Rekabet yoğunlaşmış belirsizlikler artmıştır. Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu bireyler kurumlar ve ulusal fırsatların ve risklerin arttığı bu dönemde plan Türkiye’nin ekonomik sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımda gerçekleştirileceği dönüşümleri ortaya koyan temel bir politika yapısı olmuştur. Ve bu kapsamda plan istikrar içinde büyüyen gelirini daha adil paylaşan küresel ölçekte rekabet gücüne sahip bilgi toplumuna dönüşen AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ve ümit vaad eden strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır (www.kalkinma.gov.tr/poges/besvillikkalkinmaplanı.oupix).

Bu süreçte 06.2011 tarihli 6223 sayılı kanun verdiği yetkiye dayanılarak bakanlar kurulunca kurulması 03.06.2011 tarihinde kararlaştırılan aile ve sosyal politikalar bakanlığının bu dönemde sosyal devlet olma özelliğini kazandığı görülmektedir (Yay, 2014: 159). Son düzenlemelerle icracı bir bakanlığın görev alanına giren aile ve sosyal politikalar bakanlığının görevleri;

Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modeline göre güncelleştirerek geliştirmek, sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinin yürütmek, temel görevler olmuştur (<https://www.turkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politika->)

Buraya kadar görülmektedir ki; Türkiye sosyal devlet anlayışının dünyadaki gelişmelere paralel olarak değişiklikler gösterdiği görülmüştür. Türkiye de dönemler itibariyle 21. Yüzyıla girme hazırlığının altyapısını oluşturmak amacıyla uzun vadeli gelişme stratejileri açısından olaylara yaklaşılmaya çalışmış ekonomik ve sosyal öncelikler ve politikalar itibariyle çoğu sosyal devlet (refah devleti) gelişmeleri dikkate alarak planlı ve yapısal düzenlemelerin konuları alınmıştır.

Refah Ekonomisinde Eğitimin Yeri

Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin kendini nasıl tanımladığının ve kendine nasıl bir gelecek sağladığının en önemli göstergesi olmuştur. Küreselleşmenin oluşturduğu yeni dünya düzeni ülkelerin yeni arayışlar yeni yapılanmalar ile hızlı bir değişim sürecine sürüklemiştir. Bu hızlı değişim ve gelişim sürecinin iş alanlarına ve mesleklere yansımalarının gereği olarak eğitimdeki klasik tür ve kademelendirme anlayışı yerini yeni teknolojilere göre programlar belirleme yaklaşımına bırakmıştır’ (Karaaslan, 2005: 36).

Bu sebeple dünyanın en gelişmiş ülkeleri bile, eğitim sistemlerini sürekli geliştirme ve eğitimde niteliği yükseltme arayışı içine girmek zorunda kalmışlardır. Bilgi oldukça önemli bir yapı olup bilgiyi insanlar kullanırlar. Bilgiyi kullanabilmeleri içinde öğrenmeleri gerekmektedir. Eğitim insanlara bir yönde bilgiyi verirken diğer yönden de bilgi üretme, anlama ve yorumlama yeteneği kazandırmaktadır. ‘toplumun üyelerine verilen eğitim, insan sermayesine yapılan bir yatırımdır. Çünkü eğitim sayesinde insanlar ömür boyunca daha üretken olurlar bu sebeple eğitim insan üzerine yapılan bir yatırım olduğundan diğer yatırımlardan daha farklıdır (Karaaslan, 2005: 36).

Bu Sebeple Eğitim, “Bireyin davranışlarında kendi tecrübesi yoluyla istenilen değişmeyi meydana getirme sürecidir”. Diğer bir tanıma göre “Eğitim, çoğu zaman kelime anlamıyla kişinin sosyalleştirilmesi, hemcinslerine benzer ve topluma faydalı bir üyenin hazırlanması anlamına gelir”. En geniş anlamda eğitim; “Çocuklara, ergenlere ve yetişkinlere kazandırılacak zihinsel ve bedensel yetenekleri edindirmektir. Önceden saptanmış amaçlara göre, insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler dizgesidir” (Taş ve Yenilmez, 2008: 158).

Bu yapı içinde eğitim “Durkheim, Kant, H. Spencer ve Herborthe göre farklı yapılarla tanımlamıştır. Bu tanımlamalarda eğitim bireylere yönelik olarak yapıldığı açıklamasının yanı sıra, toplumsal yönden ifade edilmiştir” (Karaaslan, 2005: 37). Eğitimin hem bireysel hem de iktisadi boyutunu bu tür faaliyetlerin kamu tarafından üretilmesine ve kontrol edilmesine sebep olmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki büyüme oranlarının yakınsanmaması sonucunda dışsal büyüme modellerinin yerini, beşeri ve toplumsal sermaye birikimlerini başat unsurlar olarak ele alan içsel büyüme almıştır. Beşeri ve toplumsal sermaye oluşumunda ise yenilik stratejileri ile eğitim ve sağlık politikalarının önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda doğru eğitim politikalarının oluşturulması tasarruf gibi sürdürülebilir ekonomik büyümenin yapı taşlarından birini etkilenmesinin yanı sıra sosyal devlet kavramının temel unsurlarından biri olan fırsat eşitliliğinin sağlanması açısından da önemli olmaktadır’ (Özlale, 2012: 2).

Bu da bizlere, sürdürülebilir bir büyüme için beşeri ve toplumsal sermaye yatırımlarının artırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ekonomik ve sosyal dönüşümün en önemli unsurlarından olan eğitim, toplumun yaratıcı gücünü ve verimliliğini artıran, kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelik ve nicelikte işgücü yetiştirilmesini sağlayan ve bireylere yeteneklerine göre yetişme ve meslek edinme imkanı sağlayan etkili bir araçtır (Akçacı, 2013: 69). Eğitim, bir taraftan anlık faydalar sağladığı için tüketim; diğer taraftan bireylerin gelecekteki üretim ve kazanma kapasitelerini belirlediği için yatırım olarak kabul edilmektedir. Eğitimin bu özellikleri, hem eğitim yatırımları ile diğer yatırımlar arasındaki dengenin belirlenmesinde hem de eğitim hizmetlerinin finansmanı konusunda önemli imalara sahiptir. Ülkeler, ciddi tüketim, yatırım ve büyüme etkileri bulunan eğitim için önemli miktarda kaynak ayırmak ve bunu sağlayacak mekanizmaları oluşturmak zorundadırlar (Aslan, 2002: 225)

Eğitimin amacının ve eğitimden beklenen görevlerin toplumların ekonomik, toplumsal, kültürel ihtiyaç ve değişmelere bağlı olduğu hatırlandığında Eğitimin değişmeyecek (sürekli) işlevi, ülke insanını çağa en uygun değer, bilgi ve becerilerle yetiştirmektir. İletişim, demokratikleşme, açıklık ve işbirliği süreçlerinin etkin kullanımıyla, toplumsal gruplar arasında uzlaşma, farklı değerler arası hoşgörü, farklı kimliklere katkı ve işbirliği ortamı yaratılabilmektedir (Tuzcu, 2006: 13).

Bireyler belirlenen hedeflere yönlendirilen, bireye, bilgi beceri, davranış değişikliği kazandıran en önemli süreçlerden birisi olan eğitim ve toplumsal etkiler giderek önem

kazanan beşeri sermaye denilen insan gücü kaynağını oluşumuna etki eden toplumların sosyal ve ekonomik ilerlemelerinde önemli bir rol oynadığına inanılan eğitimin önemi son zamanlarda giderek artış göstermektedir. Artık sadece fiziksel sermaye ile iktisadi olayları açıklamak mümkün olmamaktadır. Eğitim alanında yapılan çalışmalar eğitiminde bir üretim faktörü olarak işgücünün beşeri ve üretkenlik kapasitesini geliştirme yoluyla milli gelirin büyümesine katkıda bulunmaktadır. Eğitimin ekonomik analizlere konu edilmesinin başlangıcı olan beşeri sermaye kavramı karşımıza çıkmaktadır. Beşeri sermaye kavramı eğitimin işgücü verimliliğini artırarak kişisel gelir ve milli gelir artmadaki özellikleri üzerine oluşturulmuştur. Bilgi toplumuna geçişin en önemli unsuru olan bilgiye yatırım yapmayı başaran ülkeler yeni alanlarda istihdam ve üretim yaratarak sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmayı başarmışlardır. Eğitim harcamaları beşeri sermayenin yapı taşı oluşturulan nitelikli işgücünün ülkeye katkısının maksimum seviyeye çıkarılmasında önemli bir role sahiptir. (Akçacı, 2013: 67).

Son dönemlerde eğitim harcamalarında görece bir artış olmuştur bu görece artışın nedeni eğitim faaliyetinin diğer alanların temel yapısını ve iktisadi büyüme ve kalkınmanın belirleyici unsurunu oluşturmasıdır. Çağdaş ve gelişmiş insan profili ekonomik ve teknolojik gelişmeleri ve bunların yol açtığı değişime göre sürekli kendini yenileyebilen bilinçli ve üretken insandır bu niteliklere sahip insan yetiştirme gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli amaçlarından biridir (Akçacı, 2013: 67).

Son yıllarda eğitimin önemi öylesine artmıştır ki ülkeler arası gelişme farklılıkları parasal büyüklükler yerini insani gelişme endeksi ile ölçülmektedir bu endeksin hesaplanmasında yaşam beklentisi endeksi eğitim endeksi ve refah endeksi olmak üzere üç farklı endeks kullanılmaktadır. Günümüzde Japonya, Almanya, ABD, vs. birçok gelişmiş ülke ekonomileri beşeri sermaye unsurlarına yaptıkları yatırımlar sayesinde bugünkü gelişmişlik seviyesine ulaşmışlardır. Eğitim, iş gücünün verimliliğini artırarak ekonominin büyümesine katkı sağlamıştır “iktisadi açıdan eğitim toplumun yaratıcı gücünü ve verimliliğini artıran kalkınma cabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelik ve nicelikte iş gücü yetiştirilmesini sağlayan ve bireylere yeteneklerine göre yetişme meslek edinme imkanı sağlayan etkili bir araçtır” (Akçacı, 2013: 69).

Ekonomik kalkınma, birey başına ulusal gelir artışı, daha adil bir gelir dağılımı ve düşünüş biçimini değiştiren toplumsal değişimler, eğitsel verimliliğin artmasında önemli rolü olan etmenlerdir. Eğitim sürecinde, kaynakların etkili kullanımını sağlayarak ve aynı zamanda miktarını artırarak ve eğitimsel üretim teknolojilerini geliştirerek, en uygun nitelikte ve nicelikte çıktılar üretmek istenir. Eğitime ilişkin normlar (ölçünler) belirlenirken, eğitimin istenen düzeyde sunulması ve verimli olması göz önüne alınır. (Tuzcu, 2006: 159).

Eğitimin Tarihsel Gelişimi

1930 yıllardan beri devlet diplomasi adalet alt yapı güvenlik hizmetleri gibi klasik görevlerin yanı sıra eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlere dönül programlar yürütmeye başlamıştır buda sosyal hizmetlere ilginin artmasına sebep olmuştur. Çünkü devlet artık daha önce üretmediği mal ve hizmetleri üretmeye ve finansmanını desteklemeye başlamıştır. Devletin sosyal içerikli hizmetlerinden en önemlilerinden bir tanesi de eğitim hizmetidir.

Eğitim bireyleri öngörülen hedefe yönelten, bireye bilgi, beceri, davranış değişikliği kazandıran bir süreçtir. Ekonomik ve toplumsal etkileri giderek artan beşeri sermaye denilen insan gücü kaynağının oluşumuna etki eden, toplumların sosyal ve ekonomik ilerlemelerinde önemli bir rol oynadığına inanılan eğitimin önemi son zamanlarda giderek artmaktadır. Yalnızca fiziki sermaye ile iktisadi olayları açıklayabilmek

mümkün değildir. Eğitim alanında yapılan çalışmalar eğitimin de bir üretim faktörü olarak, işgücünün beceri ve üretkenlik kapasitesini geliştirme yoluyla ulusal gelirin büyümesine katkıda bulunduğunu göstermiştir (Akçacı, 2013: 65).

İnsanın eğitime muhtaç ve eğitilebilir bir canlı olmasından dolayı, eğitim insanlık tarihi kadar eski bir faaliyet alanıdır. İnsan türünün yaşayabilmesi eğitime bağlıdır. Eğitim olgusunun tarihte nasıl bir seyir izlediği üzerine yapılan araştırmalar 19 ve 20. yüzyılda artmış ve meslek grupları ve periyodikleri ile faaliyetlerine devam etmiştir (Ergün, 2008: 321).

Eğitim tarihi bir toplumun, bir ülkenin, bir kişi veya kurumun geçmişte kalmış ama gelecek kuşaklar için değerli olabilecek fikir, organizasyon ve uygulamalarıdır. Tarih, insanlığın ve insan topluluklarının ortak bilincidir. Nasıl fert insan geçmişini hatırlamayınca şimdiki zamanı bilinçli olarak değerlendiremiyor ve geleceği sağlıklı planlayamıyorsa; tarih bilincinden yoksun bir insanlık ve insan topluluğu da aynı vaziyette bulunuyor demektir. Bu nedenle her toplumun kendi eğitim faaliyetleri geçmişini ve tecrübelerini doğru olarak bilmesiyle bunlardan yararlanarak günümüzü daha sağlıklı değerlendirmesi ve geleceğe yönelik sağlam planlar yapması mümkün olabilecektir (Ergün, 2008: 321).

Ülkemizde eğitim bilimlerinin “öğretmen yetiştirme” de öğretmene verilen “formasyon eğitimi” çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Ülkemizde öğretmen yetiştirme 16.03. 1948 de kurulan “Darulmuallimin” e kadar uzanmaktadır. Fakat eğitim bilimlerinin bilim dalı olarak ele alınması ve gelişmesi ise oldukça yenidir. 1964 yılında kurulan “Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi” eğitim bilimlerinin bir bilim dalı olarak ele alınması açısından bir dönüm noktasıdır. 1982 yılında öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının üniversitelere bağlanmasıyla eğitim fakültelerinde “eğitim bilimleri bölümü” kurulmaya başlanmıştır (Erdem, 2008).

YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı ve Dünya Bankası ortaklığıyla gerçekleştirilen “Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi” çerçevesinde 4 Kasım 1997 tarihli kararıyla, Eğitim Fakültelerinde “yeniden yapılanmaya” gidilmiştir. Bu yapılanma çerçevesinde eğitim bilimleri alanındaki “Eğitim Yönetimi ve Denetimi, Eğitim Planlaması ve Ekonomisi”, “Eğitim Programları ve Öğretimi”, “Halk Eğitimi”, “Ölçme ve Değerlendirme” lisans programları kapatılarak, lisansüstüne kaydırılmıştır. Bu birçok olumlu / olumsuz tartışmayı da beraberinde getirmiştir (Erdem, 2008).

Ülkemizde özellikle eğitim alanında uygulanmasına geçilen çeşitli yeniliklerin, ileri atılım diye nitelendirilen plân ve programların başarıya ulaşmamlarının nedenlerinden en önemlisi, eğitimi toplumdan bağımsız, üretim ilişkilerinden soyutlanmış bir çeşit "Batılılaşma aracı" olarak görmemizdir. Gerçekten de uzun bir süre Türkiye’de eğitim ve eğitime ilişkin atılımlar temel yapısıyla bir üst yapı eylemi olarak kalmış, üretimle ilişkileri tam anlamıyla kurulamamıştır. Plânlı dönemde başlayan üretimle ilişki kurma sorunu da üretim yapısının bütün aksaklıklarını da içerisinde taşıdığından eğitim alanında bir türlü köklü atılımlar gerçekleştirilememiş, toplumla eğitim sistemi arasında bütünlük kurulamamıştır (Dalgıç, 1977: 5).

Türkiye 21. yüzyılda, Büyük Önder Atatürk’ün de gösterdiği gibi, kültür ve uygarlığın en ileri aşamasında, dünya normlarında üreten, gelirini adil paylasan, insan hak ve sorumluluklarını, katılımcı demokrasiyi, laiklik, din ve vicdan özgürlüğünü en etkin uygulayan, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmayı hedeflemektedir. Bu nedenle, eğitimin tüm tür ve düzeylerinde, insan kaynaklarını da içerecek şekilde eğitim stratejileri belirlenmeli, eğitim-istihdam ilişkilerini de olumlu etkileyecek ve daha fazla iş olanağı sağlayacak şekilde üretken istihdam artırılmalıdır. Bu bağlamda bilgiye ulaşabilen, değişime uyum sağlayabilen, uluslararası rekabete açık ve üretken

insan kaynaklarının ekonomide değerlendirilmesi, kararlı ve planlı yaklaşımlarla gerçekleştirilecektir (Tuzcu, 2006: 186).

2002 genel seçimleri öncesi koalisyon dönemlerindeki istikrarsızlık ve yaşanan ekonomik sıkıntıları ana konu olarak ele almıştır. Kamuda göreve alınmada eşitsizlikler olduğunu iddia etmiş, eğitim hakkının sınırlandırılmasına neden olan düzenlemeler ve uygulamaları değiştireceğini vaat etmiştir. Ülkede yaşanan işsizliğin önlemi olarak insan gücü planlaması yapılmasını, mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi gerektiğini beyannamesinde ifade etmiştir. Mesleki ve teknik liselerin ortaöğretim içindeki ağırlığı artırılıp bu liselerden mezun olanların üniversiteye giriş sınav sisteminden kaynaklanan adaletsizliğin düzeltilmesinin gerektiği tespitini yapmıştır (Tosun, 2010: 63)

2007 Genel seçimiyle AKP döneminde bilişim sistemlerine önem verildiği bilişim teknolojileri bölümlerinin ve bilişim liselerinin açıldığı seçmene aktarılmıştır. Meslek Yüksekokulları’nın mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarıyla entegrasyonu, meslek yüksekokullarının işlevselleştirilmesi gerekli görülmüştür. 60.Hükümet programında hızlı teknolojik değişim, uluslararası bütünleşme, artan rekabet ve bilgi ekonomisinin gelecek ihtiyaçlarını dikkate alan bir mesleki ve teknik eğitim sisteminin gerekliliği yer almıştır. İş dünyası ile işbirliğinin önemi vurgulanmıştır (Tosun, 2010: 64).

Vizyon 2023 – Eğitim ve İnsan Kaynakları Paneli, Türkiye’nin Eğitim ve İnsan Kaynakları konusunda 2023 vizyonunu şu şekilde belirlemiştir (Vizyon2023, Teknoloji Öngörü Projesi Eğitim Ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu Ve Strateji Belgesi, 60):

- Özgürlükçü, eşitlikçi, bireysel farklılıkları gözetken ve değerlendiren, bireyin yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren, öğrenme ve insan odaklı;
- Zaman ve mekan kısıtlarından arınmış, değişim esnekliğine sahip;
- Her bireyin kendini özellikleri doğrultusunda en üst düzeyde geliştirebildiği;
- Kendi özgün öğrenme teknolojilerini yaratmış ve yerinden yönetim ilkesi etrafında örgütlenmiş;
- Toplumsal talebi karşılamaya yönelik; • özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yenilikçi, özgüven sahibi, hayata olumlu bakan, barışçı;
- Problem çözme, iletişim, organizasyon ve işbirliği yeteneği gelişmiş;
- Bilim, sanat ve teknoloji üretebilen; girişimci, çevreye duyarlı;
- Ulusal ve evrensel düzeyde iddia sahibi;

Ulusal ve evrensel değerleri özümsemiş yurttaşların yetiştiği ve tüm insan kaynaklarını liyakata dayalı olarak değerlendirerek gelişmiş ülkelerle rekabet edebilen, dinamik, bilgi tabanlı ekonomiye sahip bir Türkiye hedeflenmektedir.

Eğitim Harcamaları

Eğitim kavramının ortaya çıkışı insanlık karamı kadar eskidir insanoğlunun bir takım bilgileri sonraki kuşaklara aktarma eğilimi eğitimin doğuşuna sebep olmuştur.

Bireyin ve toplumun kültürel, politik, sosyal ve ekonomik gelişim sürecinin temeli olan eğitim, insan sermayesini geliştirmeye yönelik bir yatırım olduğu için, diğer yatırım türlerinden farklıdır. Eğitim; bireyin toplumsallaşması için de temel bir araçtır. İnsan sermayesinin doğası ve ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet gücünü arttırmadaki önemi iktisat yazınında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, fırsat eşitliğinin ve sosyal adaletin sağlanmasında, hayat standartlarının yükseltilmesinde eğitim

harcamalarının rolü büyüktür. Bilginin temel güç, eğitilmiş insanın beşeri sermaye olarak kabul edildiği günümüz ekonomik anlayışında eğitimin önemi daha da artmıştır. Bilgi üretiminin yapılabilmesi için, eğitim alanında yüksek miktarda harcamanın yapılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü eğitim harcamaları, beşeri sermaye birikiminin kaynağını meydana getirir (Erdal, 2012: 100).

Ülkelerin büyüme ve gelişmişliğine doğrudan etki eden ve kalkınma carisi olarak nitelendirilen eğitim ve sağlık harcamalarının yıllar itibarıyla bütçe içindeki payının arttığı görülmektedir. Eğitim harcamalarındaki göreceli artışın nedeni eğitimin diğer alanların temel yapısını ve iktisadi büyüme ile kalkınmanın belirleyici unsurunu oluşturmasıdır. Çağdaş ve gelişmiş insan profili, ekonomik ve teknolojik gelişmelere ve bunların yol açtığı değişime göre sürekli kendini yenileyebilen bilinçli ve üretken insandır. Bu niteliklere sahip insan yetiştirmek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli amaçlarından biridir. Diğer yandan, günümüzde işsizlik sorunu, giderek niteliksel bir sorun haline dönmektedir. Bu açıdan eğitim harcamaları iktisadi büyüme kadar işsizlik probleminin çözümü için de önem arz etmektedir (Akçacı, 2013: 67).

Eğitim harcamaları tüm sosyal harcama grubu içinde konsolide bütçede nispi ağırlığı en fazla olan kalemi oluşturmaktadır. Toplam sosyal nitelikteki harcamaların yaklaşık % 70-75’i eğitim harcamalarına ayrılmaktadır. Günümüzde gerek hizmet ve gerekse mal üretim tekniklerinde yaşanan hızlı değişim, eğitime daha fazla önem verme, bilgiye ve gelişmeye daha fazla yatırım yapma ihtiyaçlarını ön plana çıkarmıştır. Rekabette üstünlüğün sırrı olarak kabul edilen insan kaynağı kavramının altındaki gerçek, onun etkin ve verimli kullanılmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, eğitim harcamaları kısa dönemde tüketim uzun dönemde ise yatırım harcaması olarak nitelendirilmektedir (Akçacı, 2013: 69).

Eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar; gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle yatırım harcaması olarak da nitelendirilebilir. Ancak eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle de tüketim harcaması olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle, eğitim hizmetlerinin uzun yıllar kamu sektöründe mi, yoksa özel sektör tarafından mı üretilmesi gerektiği tartışma konusu olmuştur. Bu problemin tartışılmasında kullanılacak ölçüler özel ve sosyal getiri oranlarıdır (Ortaç, 2003: 240).

Özel getiri oranı; yaratılan faydaları ve maliyetleri bireysel yönden belirlemek için kullanılmaktadır. Oysa sosyal getiri oranı; elde edilen toplumsal fayda ile toplumsal maliyetleri karşılaştırmaktadır. Bu oranlara ilişkin olarak çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda, ilk ve orta öğretimde sosyal getiri oranının, yükseköğretimde ise özel getiri oranının ağır bastığını gösterir sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunun anlamı yükseköğretimde bireysel faydanın ağır bastığı ve bu nedenle de bireylerin maliyetlere katlanmalarında fiyatlandırma politikasının yaratacağı toplumsal maliyetlerin orta öğretime göre daha düşük olduğudur. Ancak yükseköğretimde de bu kararın verilebilmesi için, ülkenin sosyo-ekonomik yapısının fiyatlandırmaya uygun olması gerekir (Ortaç, 2003: 240).

Genel olarak gelişmiş ya da gelişmekte olan bütün ülkeler için devlet harcamaları geçerli olmaktadır. Özellikle eğitim konusunda devletin bütçedeki payının büyük olması gerekmektedir. Çünkü devlet ülkedeki vatandaşları için fırsat eşitliği yaratmak durumundadır. Bu bağlamda özellikle gelişmiş ülkelerin eğitim harcamalarına ayırdıkları pay oldukça yüksek olmaktadır. Ayrıca eğitim harcamaları oransal olarak en büyük sorumluluk devlete ait olmaktadır. Ancak azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler de bu durum gelişmiş ülkelere göre daha düşük oranlarda gerçekleşmektedir.

Ancak devlet hem sosyal anlayış gereği hem de kalkınmış olma gereği ile eğitim harcamalarına büyük önem vermelidir (Çetin, 2014: 40).

TÜRK EĞİTİM HARCAMALARI

Türk eğitim harcamaları, bireyin toplumsal yapıya uygun olarak yetiştirilmesi ve topluma kazandırılmasını amaçlayan bir süreç olan eğitim, toplumların sosyal ve iktisadi yönden gelişmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple eğitimin, toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel ihtiyaç ve değişmelerine bağlı olarak amacını ve eğitimden beklenen görevleri gerçekleştirdiği görülmektedir. Bilim ve teknolojinin üretimi bilimsel bilginin dolaşımı yaratıcı potansiyeli yüksek bireylerin yetiştirilmeleri sonucu ülkeler ekonomik ve siyasi yönden önemli değişimlere uğramıştır. Bu değişim başta eğitim alanında olmak üzere ülkeler arasında sürekli yenileme ve gelişme eğilimi daha fazla bilgi daha yeni teknoloji amacına yönelik sınırsız bir rekabeti de hızlandırmıştır. Eğitim, toplumdaki değişmelerden önce uyum sağlamak zorundadır (Taş ve Yenilmez, 2008: 155).

Bu sebeple eğitim ve büyüme arasında çift yönlü bir ilişki olmaktadır. Türkiye eğitimde beşeri sermayenin oluşmasında ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında gelir dağılımına hayat standartlarının yükseltilmesinde, sosyal eşitsizliklerin azaltılmasında ve daha bir çok konuda etkisi olan önemli bir faktör olduğunu görmektedir. Bu sebeple devletler bir anlamda milli egemenliği yansıma alanı olarak eğitim konusunda ülke çıkarlarına uygun ve bağımsız politikalar uygulamaktadır bu bağlamda Türk milli eğitim sistemi kanunda belirtilen genel amaçlara ulaşabilmek için eğitim sisteminde çeşitli uygulamalar denemektedir. Bunlar, program değişikliği ders sayısını artırma veya azaltma okul türlerin çeşitlendirilmesi ve öğrenim süresinin değiştirilmesi olarak ifade edilebilir (Taş ve Yenilmez, 2008: 161). Böylesi bir yapıda eğitim sosyal faydaları olarak daha az suç oranı, demokratikleşme yönetime katılma bireysel sağlığı koruma ve bireyin daha fazla gelir elde etmesi vb. yapılar özetlenebilecektir böylece eğitim bu özelliği ile sadece bireye değil topluma da yararlar sağlamaktadır ve kamu refah maliyetlerini düşürmektedir. Bütün bu özellikler eğitimin Türkiye’de dahil olmak üzere gelişmişlik seviyesinin önemli göstergelerinden biri olduğunu ispatlamaktadır çünkü ilkeler eğitime verdikleri önem kadar ilerlemektedirler. Bu sebeple, ülke ekonomilerinde ve Türkiye ekonomisinde de eğitim harcamaları oldukça önem kazanmaktadır bu bağlamda aşağıda Türkiye’de eğitimin finansmanı vb. boyutları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Eğitimin Finansmanı

Toplumların hem sosyal hem çağdaş hem de iktisadi olarak ilerlemesinde yüksek katkısı olan eğitim hizmetlerini bir bütün olarak düşünüldüğünde oldukça önemli faydaları olmaktadır bu sebeple eğitim hizmetine ayrılan payın ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterdiği bir çok araştırmacı tarafından ifade edilmektedir. Bazı ülkelerde finansman konusunda merkezi kaynaklara ağırlık verilirken diğer bazı ülkelerde bölgesel veya yerel kaynaklara ağırlık verilmektedir. Fransa, Hollanda, İrlanda gibi ülkelerde eğitim sistemini merkezi iken Almanya, Avusturya, İspanya gibi ülkelerde ise eğitim sistemini bölgesel olmaktadır. Danimarka, Finlandiya, İngiltere’de ise yerel kaynaklar önem kazanmaktadır. Türkiye’de ise eğitim finansmanında milli eğitim bakanlığı, Yök ve Yurtkur’un üçlü ağırlığı görülmektedir (Güngör ve Göksu, 2013: 71). Bir ülkede ekonomik gelişme seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun eğitim hizmet kalemine ayırdığı payda o kadar yüksek olmaktadır. Gelişmekte olan bir çok ülke gibi Türkiye ekonomisi de eğitim hizmetlerine gereken payı ayıramamaktadır bunun sebepleri olarak kamu açıkları, GSMH, eğitime yönetime tarafından verilen önem vb. unsurlar gösterilmektedir.

Eğitimin Beşeri Sermaye Etkisi Ve Kalkınma Açısından Önemi

Kalkınma kavramı salt üretimin ve kişi başına düşen milli gelirin artırılması olmayıp, az gelişmiş bir toplumda iktisadi ve sosyo kültürel yapının da değiştirilmesi yenileştirilmesidir. Kişi başına düşen milli gelirin artması yanında, genel olarak üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının değişmesi sanayi kesimini milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi yapısal değişiklikler, kalkınmanın öğeleridir (Taş ve Yenilmez, 2008: 169).

Ülke ekonomilerinin kalkınabilmeleri için toplum yapılarının süreklilik arz eden bir siyaset ortamına, ulaşım olanaklarını en yüksek düzeyde olmasına, kaliteli bir finans ve iletişim yapısını ve yeterli bir eğitim seviyesini sahip olmaları gerektiği bir çok bilim adamı tarafından temele unsur olarak ifade edilmiştir.

Klasik iktisat teorisinde sermaye kavramı, makine, teçhizat ve diğer ekipmanlardan oluşan fiziki sermaye ile açıklanmaktadır ancak kişisel ve toplumsal özelliklerin üretime olan etkilerinin giderek önem kazanması pozitif değerlerinde sermaye olarak kabul edilmesine ve dolayısıyla beşeri sermaye kavramını doğmasına sebep olmuştur. Bu arada ifade edilen pozitif değerler, iş gücündeki bilgi beceri ve tecrübedir. İçsel büyüme modellerinde beşeri sermayenin önemi ciddi bir şekilde vurgulanmaktadır. Ekonomik büyümenin temele kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi beceri yetenekler sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yer eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılmaktadır (Taş ve Yenilmez, 2008: 160).

Lucas ve Rebelo modellerinde beşeri sermayesi de fiziksel sermaye gibi üretim faktörlerinden biri olarak kabul etmişlerdir ekonomi fiziksel sermaye yatırımlarına ihtiyaç duyduğu kadar beşeri sermaye yatırımlarına da ihtiyaç duymaktadır.

Beşeri sermaye davranış değişikliği yaratmak suretiyle kalkınmanın sosyal boyutuna katkıda bulunmaktadır. Çünkü burada üretim sürecinde girdi özelliği ile ekonomik gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Böylece beşeri sermaye oluşacak, gelişecek ve devamlılığı sağlandığı takdirde sosyal-ekonomik gelişmeyi hızlandıracak toplumlar ve ülke ekonomilerini refaha taşıyacaktır.

Eğitimin Ekonomiye Etkileri

Eğitim toplumsal yapıda hem ekonomik hem de sosyal etkileri sahip olmaktadır Türkiye’de eğitim ekonomiye etkileri (Taş ve Yenilmez, 2008: 171);

- 1- Kalkınma
- 2- Değişim
- 3- İstihdam
- 4- Gelir etkisi
- 5- Gelir dağılımına etkisi olmak üzere tanımlanmaktadır.

Türkiye’de Sosyal Devlet Harcamalarında ‘Eğitim Harcamaları’

Bir düşünce sistemi olarak sosyal devlet anlayışı aydınlanma felsefesine ve insan hakları anlayışına dayanmaktadır. bu düşünceden hareketle sosyal devlet yurttaşların sosyal durumlarını geliştirmeyi, onlara belli bir yaşam düzeni sağlamayı amaçlayan ve sosyal güvenliğe ulaşmayı hedefleyen bir devlet anlayışı olarak kendini göstermiştir. Ulusun gelirini artırtmak gelirin adaletli dağılımını sağlamak bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturmak özgürlüklerin gerçekleşmesi için modern imkanlar sağlamak sosyal devletin başlıca öğeleri olarak tanımlanmıştır

Sosyal devlet anlayışı toplumun tüm üyelerine onurlu bir yaşamın her zaman bir hak olarak sağlanmasını gerektiğini fikrine dayanmaktadır. Bu hak onların müşterek servete olan katkılarına bakılmaksızın sağlanmalıdır. Onurlu bir yaşamın toplumun tüm üyelerine bir hak olarak sağlanması fikri sosyal devletin görev alanıyla yakından ilişkilidir sosyal devletin oldukça geniş olan görev alanı genel olarak 5 başlıkta toplanmaktadır. Bunlar, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleridir. Devletin bu alanlarda yapmış olduğu harcamalar ya da bütçede ayırmış olduğu pay, sosyal devlet nitelenmesinin sınanması açısından sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, ve sosyal refah harcamalarına bakmak önemli niceliksel kolaylıklar sağlar (Topuz, 2009: 117).

Sosyal devlet anlayışının gelişmediği pek çok ülke için eğitim, sağlık ve sosyal koruma hizmetlerine erişememe durumunun yoksulluğun ve sosyal dışlamanın nesilden nesle aktarılması kaçınılmazdır. Bir ülkenin kalkınmışlık göstergeleri arasında eğitim, sağlık ve sosyal korunmanın yeri büyüktür. Sağlıksız ve eğitim düzeyi sayıca çok az insanı bünyesinde barındıran bir toplumun, ekonomik ve sosyal gelişimini gerçekleştiremeyeceği ve gelir dağılımında da adalet sağlanamayacağı açıktır. Eğitim ve sağlık harcamaları, iş gücünün verimliliği açısından sermayenin işine yaradığı gibi, siyasal demokrasinin geliştirilmesi açısından da önemli bir temel sağlar. Ayrıca ekonominin en temel faktörü olan insan eğitimine hak getirilmesi ekonominin güçlülüğünü ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır (Topuz, 2009: 125).

Bu bağlamda aşağıda sosyal devlet olmanın en önemli göstergelerinden bir tanesini temin eden eğitim harcamalarının 2001-2013 arasında gelişimine bakıldığında;

Tablo 1: Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri (2001-2013) (GSYİH’ya oranı)

	YILLAR												
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13
EĞİTİM	3,1	3,5	3,3	3,3	3,2	3,1	3,2	3,4	3,9	4,0	4,0	4,1	4,3
SAĞLIK	3,2	3,7	3,8	4,0	4,0	4,1	4,0	4,3	5,0	4,6	4,5	4,4	4,4
SOSYAL KORUMA	5,7	6,3	7,2	7,0	7,3	7,1	7,4	7,2	8,2	8,3	8,2	8,7	9,2
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar	5,3	5,6	6,4	6,3	6,5	6,4	6,7	6,6	7,6	7,6	7,5	7,8	8,2
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5	0,6	0,7	0,9
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,2	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1
TOPLAM	12	13,5	14,3	14,3	14,5	14,3	14,6	14,8	17,2	16,9	16,7	17,2	17,8

Kaynak: Kayalidere, G. Ve Şahin, H. (2014), “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2(2), ss. 66 (Türkiye İstatistik Kurumu (2013), “Kamu Harcama İstatistikleri”, www.dpt.gov.tr.)

Kamu kesimi sosyal harcama istatistiklerine bakıldığında yıllar itibari ile eğitim harcamalarının yükselmiş olduğu görülmektedir 2001 yılında %3.1 olan bu oran 2013 yılında %4.3 olmuştur.

Türkiye’de eğitime ayrılan kaynaklar beşeri sermaye birikimini hızlandırdığının temel göstergelerinden biri olmakla beraber Türkiye’de eğitime verilen önemi de göstermektedir. Eğitime yapılan kaynak aktarımı eğitimin pozitif dışsallıklarını artırdıkları için önemlidir. Eğitime yoğun kaynak aktarımı eğitimin pozitif dışsallıklarını artırdığı için önemlidir.

Tablo 2: Fonksiyonel Sınıflandırılmaya Göre Kamu Harcamalarının Gelişimi (Nominal Değerler)

(Bilin TL)	HARCAMALAR							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HARCAMALAR	178.126.033	204.097.683	227.030.562	268.219.185	294.358.724	313.301.823	381.886.606	408.224.500
I-GENEL KAMU HİZMETLERİ	70.307.648	75.974.775	82.080.517	88.273.572	89.450.053	91.387.075	105.237.027	114.485.919
II-SAVUNMA HİZMETLERİ	11.587.933	11.833.996	12.830.138	14.567.365	14.952.256	16.173.112	18.446.046	19.784.158
III-KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ	10.514.466	12.433.514	13.966.786	16.240.294	18.859.162	22.253.429	26.370.975	29.716.619
IV-EKONOMİK İŞLER VE HİZMETLERİ	21.126.818	23.707.940	29.137.137	33.049.679	41.317.400	43.666.116	60.121.645	67.767.677
V-ÇEVRE KORUMA HİZMETLERİ	127.289	184.076	214.066	250.488	358.933	524.285	351.128	445.285
VI-İSKAN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ	3.855.207	4.714.647	3.796.679	3.739.710	6.552.901	4.819.714	5.484.417	7.115.900
VII-SAĞLIK HİZMETLERİ	9.273.662	11.276.377	12.972.160	15.601.733	16.070.753	18.579.562	15.580.883	19.569.500
VIII-DİNLENME, KÜLTÜR VE DİN HİZMETLERİ	2.811.454	3.278.530	3.864.526	4.593.035	5.442.435	6.815.819	7.450.861	8.874.432
IX-EĞİTİM HİZMETLERİ	22.218.521	25.720.314	30.483.022	35.753.422	41.469.831	48.515.075	56.742.716	64.884.951
X-SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ	26.213.015	34.948.544	37.685.536	58.070.037	59.891.950	60.767.656	76.100.488	85.580.111
GSYH	758.390.785	843.178.421	950.534.251	952.558.578	1.098.799.348	1.207.713.216	1.416.798.400	1.581.510.015

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 2.

Merkezi yönetim bütçesinde Kamu harcamalarına bakıldığında, eğitim hizmetlerine 2006 yılında 22.218.521 TL harcanırken bu rakam 2013’te 64.88.951 TL olmuştur 2013 yılında eğitim hizmetleri en fazla pay alan üçüncü hizmet durumunda yerini almıştır.

Tablo 3: Fonksiyonel Sınıflandırılmaya Göre Kamu Harcamalarının Gelişimi (GSMH %)

(Bilin TL)	GSYH PAYLARI (%)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HARCAMALAR	23,5	24,2	23,9	28,2	26,0	24,1	25,5	26,1
I-GENEL KAMU HİZMETLERİ	9,3	9,0	8,6	9,3	8,1	7,0	7,4	7,3
II-SAVUNMA HİZMETLERİ	1,5	1,4	1,4	1,5	1,4	1,2	1,3	1,3
III-KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ	1,4	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7	1,9	1,9
IV-EKONOMİK İŞLER VE HİZMETLER	2,8	2,8	3,1	3,5	3,8	3,4	3,5	3,7
V-ÇEVRE KORUMA HİZMETLERİ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
VI-İSKAN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ	0,5	0,6	0,4	0,4	0,6	0,4	0,4	0,5
VII-SAĞLIK HİZMETLERİ	1,2	1,3	1,4	1,6	1,5	1,4	1,1	1,3
VIII-DİNLENME, KÜLTÜR VE DİN HİZMETLERİ	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
IX-EĞİTİM HİZMETLERİ	2,9	3,1	3,2	3,8	3,8	3,7	4,0	4,2
X-SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ	3,5	4,1	4,0	5,9	5,5	4,7	5,4	5,5
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 2.

Merkezi yönetim bütçesinden eğitim hizmetlerine ayrılan kaynakların GSYH’da ki payının gelişimi dikkate alındığında 2006 yılında eğitime GSYH dan ayrılan payın %2.9 olduğu, 2013 yılında bu payın %4.2 olduğu görülmektedir. Bu tabloda eğitim diğer gruplar içinde 3. Sırada olmaktadır.

Tablo 4: Fonksiyonel Sınıflandırılmaya Göre Kamu Harcamalarının Gelişimi Bütçe Payı %)

(BİN TL)	BÜTÇE PAYLARI (%)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HARCAMALAR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
I-GENEL KAMU HİZMETLERİ	39,5	37,2	36,2	32,9	30,4	29,2	29,1	28,0
II-SAVUNMA HİZMETLERİ	6,5	5,8	5,7	5,4	5,1	5,2	5,1	4,8
III-KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ	5,9	6,1	6,2	6,1	6,4	7,1	7,3	7,3
IV- EKONOMİK İŞLER VE HİZMETLER	11,9	11,0	12,8	12,3	14,0	13,9	13,9	14,2
V-ÇEVRE KORUMA HİZMETLERİ	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
VI-İSKAN VE TOPLUM REFAHI HİZMETLERİ	2,2	2,3	1,7	1,4	2,2	1,5	1,5	1,7
VII-SAĞLIK HİZMETLERİ	5,2	5,5	5,7	5,8	5,5	5,9	4,3	4,0
VIII-DİNLENME, KÜLTÜR VE DİN HİZMETLERİ	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	2,1	2,1	2,2
IX- EĞİTİM HİZMETLERİ	12,5	12,6	13,4	13,3	14,1	15,5	15,7	15,9
X-SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ	14,7	17,1	16,6	20,9	20,3	19,4	21,0	21,0

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 3.

Merkezi yönetim bütçesinde eğitim hizmetlerine yönelik ayrılan kaynakların bütçe payı içindeki yerine bakıldığında eğitime ayrılan pay 2006 yılında 12.5 iken 2013 yılında 15.9 olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın başarı koşullarından biri olan eğitim Türkiye’de son dönemlerin en önemli tartışma konularından biri olmuştur eğitim insan üzerine yapılan bir yatırım olduğu ve diğer yatırımlardan farklı olduğu önemle dikkate alınmalıdır bütçede eğitime ayrılan kaynakların tablolarında yer alan rakamları incelendiğinde bütçede eğitime ayrılan kaynakların hem nominal hem de oransal olarak arttığı görülmektedir.

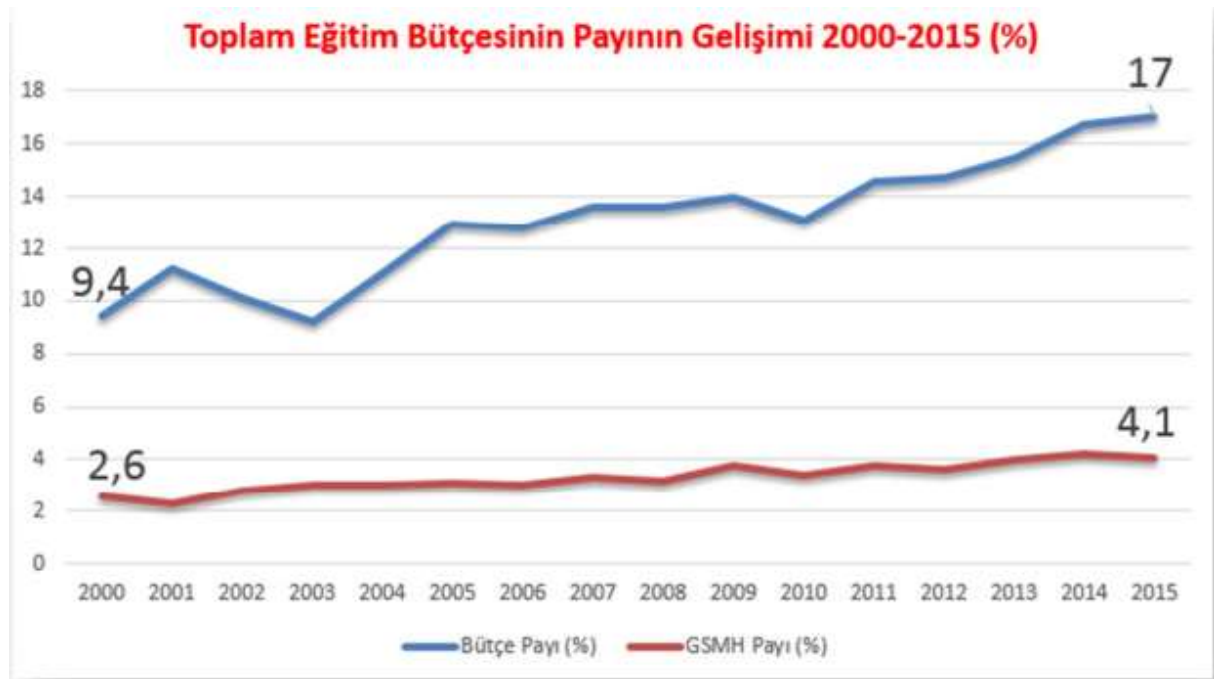
Grafik 1: Fonksiyonel Sınıflandırılmaya Göre Kamu Harcamalarının Gelişimi Bütçe Payı %)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 4.

Sosyal devlet anlayışının gelişmediği bir çok ülkede eğitim, sağlık, sosyal koruma hizmetlerine ulaşamamak yoksunluğu ve sosyal dışlanmanın kuşaktan kuşağa geçmesine sebep olmaktadır. bir ülkede eğitim, sağlık ve sosyal korunmanın bu acıdan önemi çok fazladır sağlıklı ve eğitim seviyesi düşük sayıca fazla insanı bünyesinden barındıran bir toplumun ekonomik ve sosyal gelişimine gerçekleştirmekte zorlanacağı ve adil gelir dağılımını sağlayamayacağı görülmektedir. Eğitim ve sağlık harcamaları iş gücünün verimliliği açısından sermayenin işine yaradığı gibi, siyasal demokrasinin gelişmesi açısından önemli bir temel sağlar (Topuz, 2009: 124). Grafikte, merkezi yönetim bütçesinde, eğitim hizmetlerine ayrılan payın %17.27 olduğu görülmektedir bir önceki döneme göre (12.47) bu payın daha fazla olduğu ve bunun sebebinin 2006 yılından sonra bütçede faiz harcamalarına düşen payın azalmış olması ve bu payın diğer harcama alanlarına yönlendirilmesi yüzünden olduğu anlaşılmıştır (Yardımcıoğlu, 2015: 4) Buda bütçede 2006 sonrasında faiz harcamalarına daha düşük oranda kaynak aktarılması gerçekleştiğini bizlere göstermektedir bu ise ekonominin en temel faktörlerinden olan insan unsurunun eğitimi hale getirilmesi ekonominin güçlü olmasını ve sürdürülebilirliğini sağlaması açısından önemli olacaktır.

Grafik 2: Fonksiyonel Sınıflandırılmaya Göre Eğitim Harcamalarının Gelişimi Bütçe Payı %)

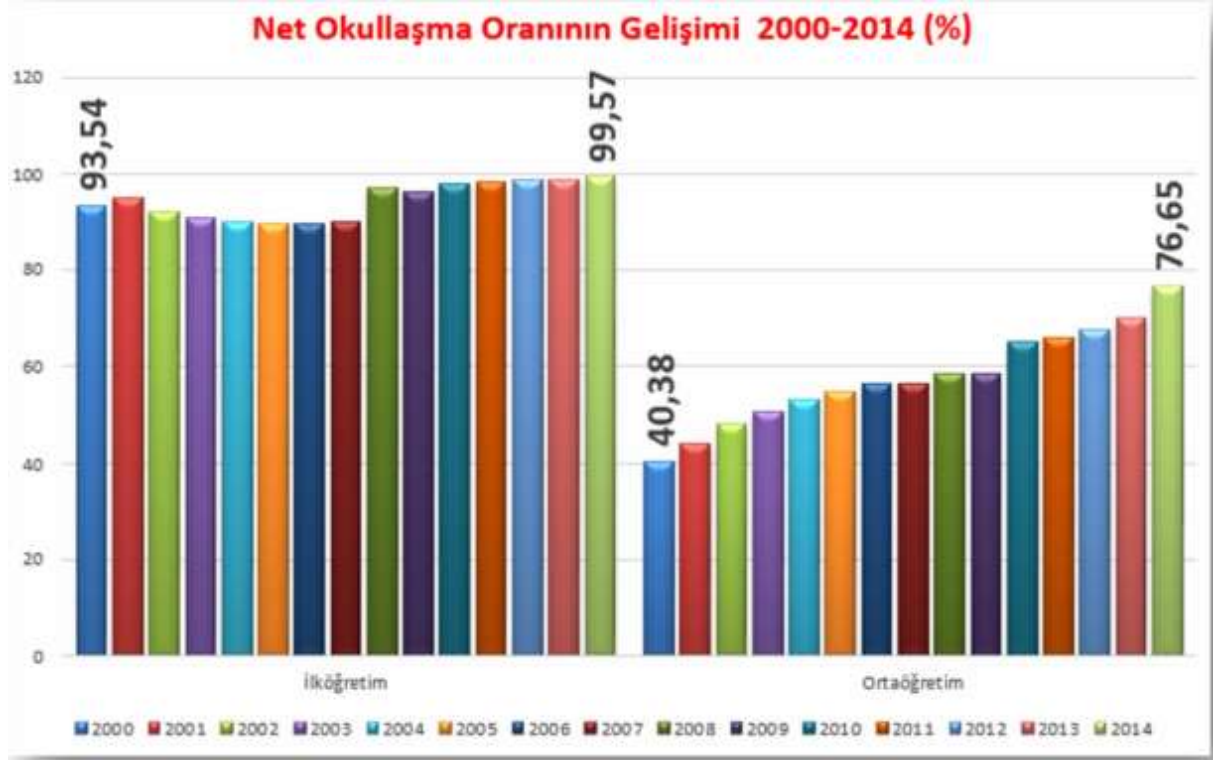

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), ““Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 5.

Eğitim dünya ekonomisi sisteminde rekabet gücünü belirleyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Günümüzde, teknolojiyi üretebilen yaratıcı insan yetiştiren ve bu yeri teknolojileri hızla üretip uygulamasını sağlayan nitelikli insanların eğitimini bu eğitimin finansmanı önemli bir stratejik konu haline gelmiştir (Güngür ve Aksu, 2013: 60).

Devletin ekonomik amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli rol oynayan eğitimin fonksiyonel sınıflandırmaya göre eğitim harcamalarının durumuna bakıldığında bütçede eğitime aktarılan kaynakların artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle 2010 yılı sonrası bu oranın sürekli artan bir yapı sergilediği net bir şekilde görülmektedir.

Grafik 3: Net Okullaşma Oranlarının Gelişimi (2000 – 2014 %)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 7.

Eğitimle ilgili daha sağlıklı değerlendirme de bulunabilmek için bakılması gereken unsurlardan bir tanesi net okullaşma oranının gelişimidir. İlköğretim net okullaşma oranları, ilk öğretim kademesinde ve orta öğretim kademesinde 2014 yılında, 2000 yılına göre artış göstermiştir.

Grafığe bakıldığında (2000- 2014) yıllarının okullaşma oranları oldukça önemli bir artış göstermiştir ve okul sayıları 2014 yılında önceki yıllara göre artmıştır.

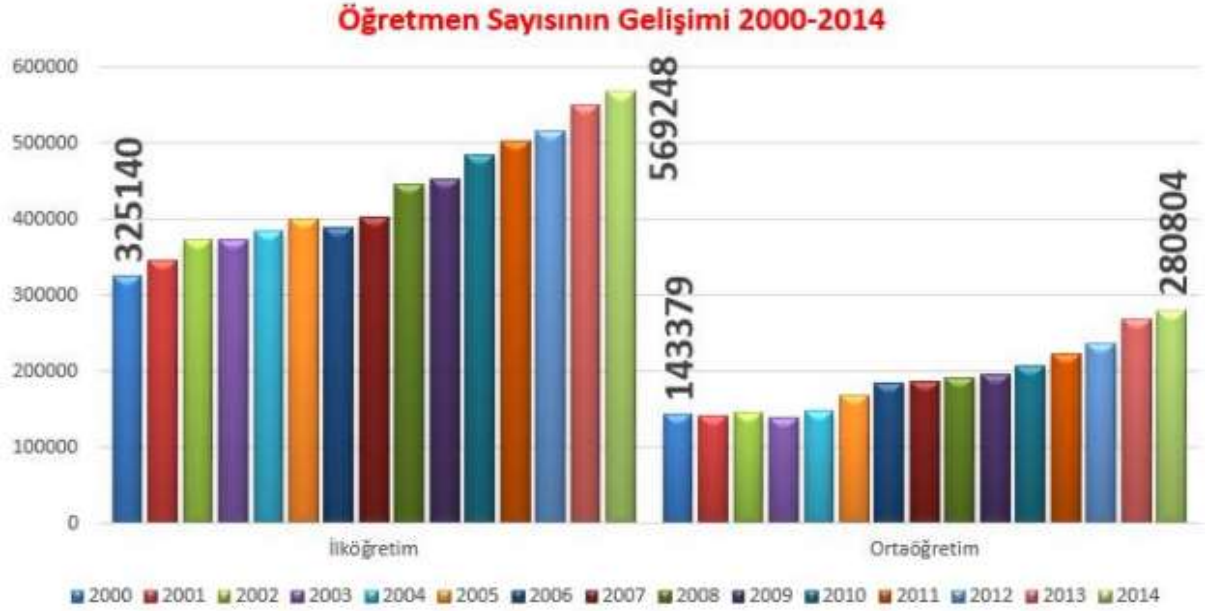
Grafik 4: Okul Sayısının Gelişimi (2000-2014)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 8.

Grafikte okul sayısının 2014 yılında 2000 yılına göre ilk öğretim ve orta öğretimde oldukça önemli bir şekilde artmış olduğu görülmektedir.

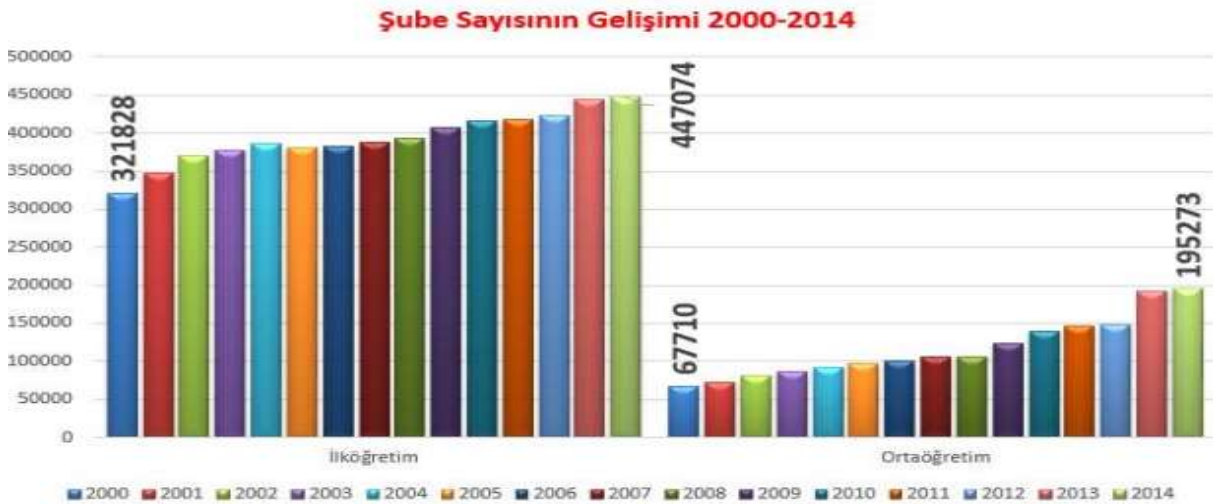
Grafik 5: Öğretmen Sayısının Gelişimi (2000-2014)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 9.

Öğretmen sayısı hem ilk öğretimde, hem de orta öğretimde öğretmen sayısı 2014 yılında 2000 yılına göre oldukça artış göstermiştir.

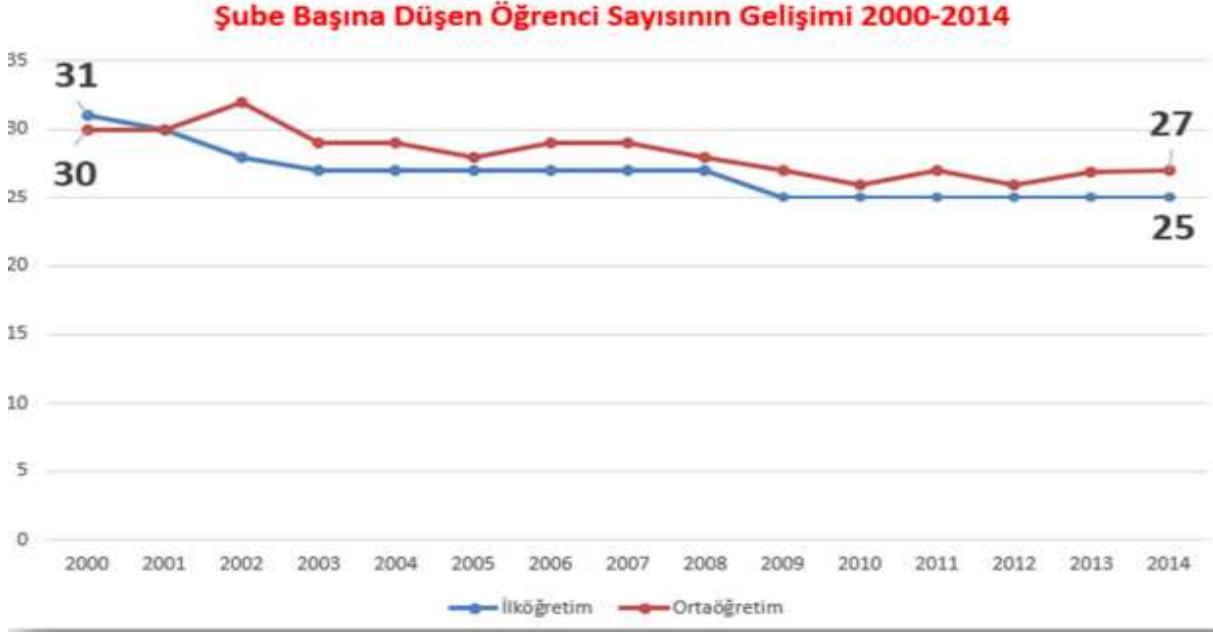
Grafik 6: Şube Sayısının Gelişimi (2000-2014)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), “Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 10.

Grafik dikkate alındığında şube sayısının 2014 yılında 2000 yılına göre artış gösterdiği görülmüştür.

Grafik 7: Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısının Gelişimi (2000-2014)

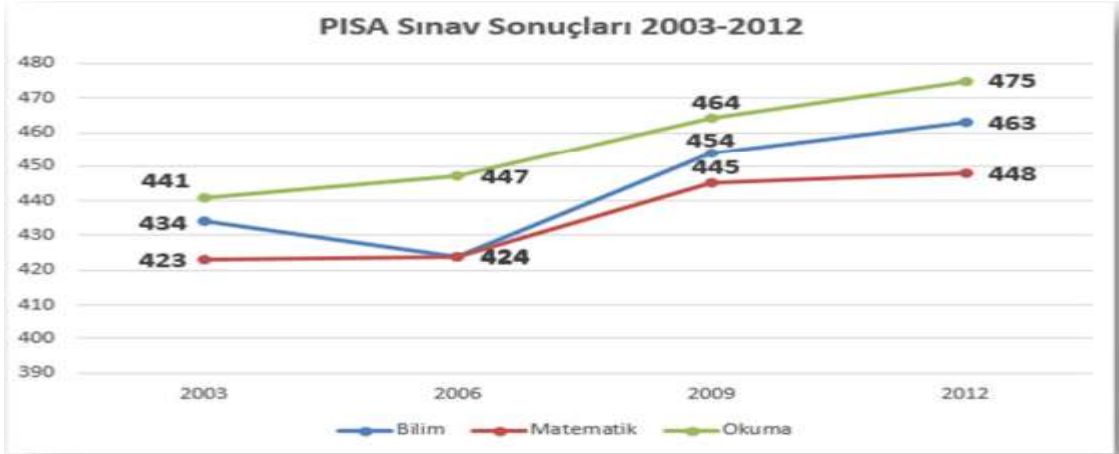
Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), ““Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 11.

Grafikte (2000-2014) şube başına düşen öğrenci sayısının ilk ve orta öğretime göre 2014 yılında 2000 yılına göre azalma göstermiş olduğu görülmektedir buda eğitiminde öğretmen başına düşen öğrenci sayısında gerileme olduğu açıklanmaktadır.

Eğitim Türkiye’nin en önemli konularından birini temsil etmektedir bu bağlamda eğitimin nitel özellikler yönlerini araştırırken Uluslar Arası Öğrenci Değerlendirme programı (Programme For International Student Assument) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı tarafından harcama, dünyanın en büyük eğitim araştırması PISA karşımıza çıkmaktadır bu çalışmada 2000 yılından itibaren üç yılda bir araştırmayla OECD üyesi ülkeler ve diğer katılımcı ülkelerdeki 15 yaş gurubu öğrencilerin modern toplumda yerlerini alabilmeleri için gereken temel bilgi ve becerilere ne ölçüde sahip oldukları değerlendirilmektedir. PISA projesinde zorunlu eğitimin sonuna gelen 15 yaş gurubu öğrencilerin sadece öğrendiklerini ne kadar hatırlayabildiklerini değil öğrendiklerini okulda ve okul dışı yaşamda kullanabilme yeterliliklerinin karşılaştıkları, yeni durumları anlamak, sorunları çözmek, bilmedikleri konularda tahminde bulunmak muhakeme yapılabilmek için bilgi ve becerilerinden ne ölçüde yararlanabildiklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir (TC MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojiler PISA Türkiye, Ankara 2011: 2). Bu sebeple araştırmalarda PISA diğer değerlendirme yaklaşımlarından da farklılık göstermektedir. Dünya uygulamalarında politika belirleyicileri PISA kat sayısı ile kendi öğrencilerindeki bilgi ve beceri düzeylerini projedeki diğer ülkelerdeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyleriyle karşılaştırılmasını yapmak, eğitimin düzeyinin yükseltilmesi için belli standartlar oluşturma bilme ve eğitim sistemlerinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için PISA sonuçlarını kullanmaktadır (Ekonomik Araştırma Forumu, EAF, Politika Araş. 12-02-Nisan 2012, Sayfa 1).

PISA test sınav sonuçları eğitimin niteliğini ve kalitesini göstermesi açısından oldukça önemli olup eğitimde beşeri sermayenin üzerinde olan önemini de ortaya koymaktadır. Uluslar arası sınav sonuçları ile ekonomik büyüme arasında olan uygulamalı çalışmalara bakıldığında eğitimde hedeflenen amaçlara ulaşmada nicel değerler kadar nitel değerlerinden önemli olduğunu göstermektedir. Buradan elde edilen sonuçlar beşeri sermaye faktörü ile sermaye birikimine yardımcı olan üretim faktörlerinin düzeyi ve bileşimi ile eğitimin büyüme üzerindeki etkilerinde ortaya çıkarmaktadır.

Grafik 8: PISA Sınav Sonuçlarının Gelişimi (2003-2012)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), ““Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 15.

Bu grafikte bilim sınavı sonuçlarından Türkiye’nin çeşitli derslerden aldığı puanlar yıllar itibari ile gösterilmiştir. Bilim sınavında puanın 2003 yılına göre artarak 463’e çıktığı, matematik sınavında 2012 yılında 448’e çıktığı okuma sınavlarında bu oranın 2013’te 475’e yükseldiği görülmektedir. Bu rakamlara göre Türkiye’nin üç yılda bir yapılan PISA sınavı ve anket çalışmalarına göre aldığı puanlarının 2003 yılına göre artış gösterdiği görülmektedir ve bu sonuçlar eğitimin niteliğinin iyileşmeye başladığının bir göstergesi olarak düşünebilir.

Grafik 9: PISA Sınav Sonuçlarının AB15 Ülke Grubu ile Karşılaştırılması (2003-2012)

Kaynak: Yardımcıoğlu, F. (2015), ““Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, sayfa 16.

PISA sınav sonuçlarının AB 15 gurubu ülke Türkiye’nin bilim matematik ve okuma sınavlarında 2012 yılında bilim sınavı %41 e, matematik sınavı % 48 e, okuma sınavı % 24 e inmiştir. Bu sonuçlar grafiğe göre AB 15 ülkesi sınav sonuçlarının arasındaki puan farkının azalmış olduğunu göstermektedir.

Beşeri sermayenin yapı taşını oluşturan nitelikli iş gücünün ülkeye katkısının en üst düzeye çıkarmakta önemi bir rol oynayan eğitim harcamalarının 2000 ve 2015 arasındaki eğitim göstergeleri sonuçlarına bakıldığında,

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için yüksek ve kaliteli üretimi düşük maliyetle gerçekleştirme amacının geçmişte olduğu gibi günümüz bilgi toplumlarında da önemli olduğu görülmektedir. İktisadi kalkındırmanın sağlana bilmesi için gereken insan gücünü yetiştirmek, geliştirmek ve bireyleri daha üretken hale getirmek amaçlandığından eğitimin önemini bir kez daha iyi anlaşılmaktadır. 2000-2015 eğitim göstergelerine bakıldığında nitel ve nicel bakımdan iyiye doğru bir gidiş olduğu görülmektedir.

Bu iyi gidiş Türkiye’nin eğitim sorunlarının sağlıklı bir eğitim hizmeti gerçekleştirilmesine yeterli bir imkan sağlıyor mu sorusunu da gündeme getirecektir çünkü toplumların sosyoekonomik olarak büyümesi ve yapısal olarak değişmesi ancak fiziki ve beşeri sermaye ile mümkün olmaktadır.

Günümüzde bir çok ülkede eğitim finansmanında kamu kaynakları ağırlıklı bir finansman yapısı karşımıza çıkmaktadır. Finansmanın kaynakları eğitim kademelerine göre şekillenmektedir. Finansman yapısındaki değişen dengeler yüzünden eğitime olan talep ve eğitim içinde yapılan harcamalarda sürekli artış göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin eğitime ayrılan kaynak aktarımında diğer Avrupa ülkelerine göre yetersiz kaldığı düşünüldüğünde eğitim sorunlarının sağlıklı bir eğitim hizmetini sunabilmesi için eğitime hem kamu kaynaklarının hem de özel kaynakların artırılmasına öncelik verilmesi ve özellikle ilerleyen dönemlerde yükseköğretimde özel kaynak kullanımına ağırlık verilen politika uygulamalarına geçişin daha iyi eğitim olanaklarını Türkiye’ye sunacağı görülecektir.

SONUÇ

Devlet fikri toplumların gelişimine paralel bir yapı sergilemiştir. Bu yapı bazen koruyucu bazen de sert bir devlet yapısıyla toplumların zihnine yerleşmiştir. Toplumların gelişim süreçlerinde insanların sürekli artan ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen istekleri daha fazla müdahaleci olma yönünde etkilemiş ve refah devleti ya da sosyal devlet anlayışında temelini oluşturmuştur. Sosyal devlet yada refah devleti anlayışında devlete daha az sorumluluk yükleyen devlet anlayışının yanı sıra çok geniş faaliyet alanı tanıyan devlet anlayışına kadar uzanan refah devleti yaklaşımları söz konusu olmuştur. Bu bağlamda sosyal devlet yada refah devleti sosyal refahın optimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Böyle bir düşünceden hareket eden refah devleti toplumlarında 3 ilke ön plana çıkmış olmaktadır. Bunlar; iktisadi faaliyetlerin sosyal ve kolektif olarak sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla düzenlenmesi, vatandaşların bazı temel ihtiyaçlarının toplumsal olarak karşılanma haklarının olması ve piyasa mekanizmasının başaramadığı durumlarda devletin bu gereksinimlerini karşılama yükümlüğünün olması daha keyfi daha kişileştirilmiş kararlara ve daha çok zora dayanan itaat ettirme biçimlerinin tersine formel eşitlik ve objektif kuralların varlığı sosyal devlet anlayışında sosyal refah hizmetleri vatandaşlar açısından bir hak görünümünü kazanmaktadır. Bu ilkeler doğrultusunda, refah devleti, refahı maksimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet modeli içermektedir.

Sosyal refah devletinin temel özelliği sosyo-ekonomik yaşama müdahaledir. Sosyal refah devleti sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim harcamalarının yanı sıra tam istihdamın sağlanmasından, özel kişi ve kuruluşların faaliyetlerini bireyin yaşam koşullarını iyileştirecek şekilde kontrol altına almasına kadar çok değişik görevler üstlenmiştir. Sosyal devlet ya da refah devleti anlayışının dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de her zaman önemli olduğu görülmektedir. Türkiye de refah devlet anlayışını değerlendirmek için ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeleri araştırmak ve gelişmelerin arka planını oluşturma yapılarının incelenmesi gerekmektedir. Sosyal refah devletinin önemli özelliklerinden biri olan eğitim yoluyla sosyoekonomik yaşama müdahale etme özelliği Türkiye’de en önemli sorunu olmaktadır. Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin kendini nasıl tanımladığının ve kendine ait nasıl bir gelecek sağladığının en önemli göstergelerinden biri olmaktadır. Küreselleşmenin oluşturduğu yeni düzenin diğer ülkelerde olduğu gibi. Türkiye’nin de yeni arayışlar, yeni yapılanmalarla birlikte hızlı bir değişim sürecine girmesine sebep olmuştur. Çünkü bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin kendini nasıl tanımladığının ve kendine nasıl bir gelecek sağladığının en önemli göstergesi olmuştur.

Bu sebeple bilgi önemli bir yapı olup bilgiyi insanlar kullanırlar. Bilgiyi kullanabilmeleri içinde öğrenmeleri gerekmektedir. Eğitim insanlara bir yönde bilgi verirken bir diğer yönden de bilgi üretme anlama ve yorumlama yeteneği kazandırmaktadır. Toplumun üyelerine verilen eğitim insan sermayesine yapılan bir yatırımdır çünkü eğitim sayesinde insan bir ömür boyunca daha üretken olur bu sebeple eğitim insan üzerine yapılan bir yatırım olduğundan diğer yatırımlardan daha farklı olmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki büyüme oranlarının yakınsanmaması sonucunda dışsal büyüme modellerinin yerini beşeri ve toplumsal sermaye birikimlerini başat unsurlar olarak ele alan içsel büyüme almıştır. Beşeri ve toplumsal sermaye oluşumunda ise yenilik stratejileri eğitim politikalarının önemini daha da iyi anlatmaya başlamıştır bu açıdan bakıldığında sürdürülebilir bir büyüme için, beşeri ve toplumsal sermaye yatırımlarının artırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir eğitim bir taraftan anlık faydalar sağladığı için tüketim diğer taraftan da bireylerin gelecekteki üretim ve koruma kapasitelerini belirlediği için yatırım olarak kabul edilmektedir. Eğitimin bu özellikleri hem eğitim yatırımları ile diğer yatırımlar arasındaki dengenin belirlenmesinde hem de eğitim hizmetlerinin finansman konusunda önemli imalara sahiptir. Ülkeler ciddi tüketim, yatırım ve büyüme etkileri bulunan eğitim için önemli miktarda kaynak ayırmak ve bunu sağlayacak mekanizmaları oluşturmak zorundadırlar.

Bu sebeple Türkiye’de eğitim harcamaları finansmanı ve beşeri sermaye etkisi ve kalkınma açısından önemi oldukça dikkat çekmektedir. Çünkü eğitim toplumsal yapıda hem ekonomik hem de sosyal etkiler yaratarak kalkınmaya, değişime, istihdama, gelire ve gelir dağılımına oldukça önemli oranlarda etkiye bulunmaktadır. Bu önemli etkilerden hareket edildiğinde sosyal devlet anlayışının toplum tüm üyelerine onurlu bir yaşamın her zaman bir hak olarak sağlanması gerektiği fikrine bizleri götürecektir. bu hak onların müşterek servete olan katkılarına bakılmaksızın sağlanmalıdır. Onurlu bir yaşamın toplumun tüm üyelerine bir hak olarak sağlanması fikri sosyal devletin görev alanıyla yakından ilişkilidir. sosyal devletin oldukça geniş olan görev alanı genel olarak 5 başlıkta toplanmaktadır. Bunlar sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleridir. Devletin bu alanlarda yapmış olduğu harcamalar yada. bütçeden ayırmış olduğu pay sosyal devlet nitelenmesinin sınanması açısından sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve sosyal refah harcamalarının bakmak önemli niceliksel kolaylıklar sağlamaktadır. Sosyal devlet anlayışının gelişmediği pek çok ülke için eğitim sağlık ve sosyal koruma hizmetlerine erişememe durumunun yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın nesilden nesle aktarılmasında kaçınılmaz olacaktır.

Bir ülkenin kalkınmışlık göstergeleri arasında eğitim, sağlık ve sosyal korumanın önemi büyüktür. Sağlıksız ve eğitim düzeyi sayıca çok fazla insanı bünyesinde barındıran bir toplumun ekonomik ve sosyal gelişimini gerçekleştiremeyeceği ve gelir dağılımında da adalet sağlanamayacağı açıktır. Eğitim ve sağlık harcamaları iş gücünün verimliliği açısından sermayenin işine yaradığı gibi siyasal demokrasinin geliştirilmesi içinde önemli bir unsur olmaktadır. Ayrıca ekonominin en temel faktörü olan insan eğitimine hak getirilmesi ekonominin güçlülüğünü ve sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bu bağlamda Türkiye’de sosyal devlet olmanın en önemli göstergelerinden birini temsil eden eğitim harcamalarını (2000-2015) arasındaki gelişimine bakıldığında; hem nitel hem de niceliksel olarak iyiye doğru bir gidiş olduğu görülmektedir. Bütçeden faize daha az kaynak aktararak bütçeden eğitime ayrılan kaynakların okullaşma oranının okul sayısının öğretmen sayısının şube sayısının arttığı görülürken öğretmen başına düşen öğrenci sayısının şube başına düşen öğrenci sayısının azaldığı görülmektedir. Göstergeler dikkatli bir şekilde incelendiğinde nice göstergelerin eğitimle ilgili iyiye doğru gidişin sinyalini vermiş olduğu görülecektir. Nitel açıdan eğitimle ilgili yapılar bakıldığında dünyanın en büyük eğitim araştırması PISA çıkmaktadır. PISA sınav sonuçlarına bakıldığında Türkiye’nin PISA sınavından aldığı puanların arttığı PISA sınav sonuçlarında Türkiye’nin AB ülkeleriyle arasında olan puan farkının da zamanla azaldığı görülmektedir.

Nitel ve nicel göstergelerin Türkiye açısından eğitim sorunlarının iyiye doğru gittiğini göstermesi Türkiye’nin eğitim sorunlarının sağlıklı bir eğitim hizmeti gerçekleştirmesine yeterli imkanı sağlıyor mu sorusunu da gündeme getirecektir. Çünkü toplumların sosyo-ekonomik olarak büyümesi ve yapısal olarak değişmesi ancak fiziki ve beşeri sermaye ile mümkün olacaktır. Günümüzde birçok ülkede eğitim finansmanında kamu kaynakları ağırlıklı bir finansman yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansman kaynakları eğitim kademelerine göre şekillenmektedir finansman yapısında değişen dengeler yüzünden eğitime olan talep ve eğitim içinde yapılan harcamalarda sürekli artış göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin eğitime ayrılan kaynak aktarımında diğer Avrupa ülkelerine göre yetersiz kaldığı düşünüldüğünde eğitim sorunlarının sağlıklı bir eğitim hizmetini sunabilmesi için eğitime hem kamu kaynaklarının hem de özel kaynakların aktarılmasına öncelik verilmesi ve özellikle ilerleyen dönemlerde yüksek öğretimde özel kaynak kullanımına ağırlık verilen politika uygulamalarına geçişin daha iyi eğitim olanaklarını Türkiye’ye sunacağını ve eğitimde erişimin ve kalitenin okuma yazma alışkanlığının eğitim reformlarının öğretmen yetiştirme süreçlerini ve istihdam alanlarını öğretim programlarının eğitimde hareketliliği merkezi sınav sistemlerini mesleki eğitimi üniversiteleri ve bunlarla ilgili sorunları ve çözüm olanaklarını da Türkiye’ye sunacağı görülecektir. Bu olanaklar iyi bir şekilde değerlendirildiğinde;

-Fırsat ve imkan eşitsizliğini geliştiren,

-Kişilerin dengeli ve sağlıklı bir gelişime imkan veren,

-Kişilerin iş gücü piyasasında üretken bir şekilde katkı sunulmasını amaçlayan bir eğitim seviyesine ulaştığında görülecektir.

KAYNAKÇA

- Akçacı, T. (2013), “Eğitim Harcamalarının İktisadi Büyüme Etkisi ”, **KAU IIBF Dergisi**, 4(5), ss. 65-79.
- Aslan, M. H. (2002), “Eğitim Finansmanının Ekonomi Politikası Ve Yükseköğretimde Adil Ve Etkin Finansman Politikaları”, **Liberal Düşünce**, 28(7), ss. 225-246.
- Berkay, F. (2013), “1980-2010 Döneminde Sosyal Refah Devleti Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelişimi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 4 (9), ss. 1-20.
- Çetin, B. (2014), “Eğitim Ve Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği”, **T.C. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Karaman.
- Dalgıç, T. (1977), “Türkiye’de Yaygın Eğitim Sorunu...”, **Eğitim Ve Bilim**, 1(6), ss. 5-7.
- Dedeoğlu, S. (2009), “Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”, **Çalışma ve Toplum**, 2009/2, ss. 41-54.
- Durdu, Z. (2009), “Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Sayı 22, ss. 37-50.
- Ekonomik Araştırma Forumu, EAF, Politika Araş. 12-02-Nisan 2012.
- Erdal, S. (2012), “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İşveç Modelinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Maliye Programı Doktora Tezi**, İzmir, ss. 322.
- Erdem, A. R. (2008), “Küreselleşme Bağlamında Türkiye’de Eğitim Bilimlerinin Bugünü Ve Geleceği”, **Üniversite ve Toplum Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**, 8 (4), <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=380>.
- Ergün, M. (2008), “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, ss. 321-348.
- Gökbunar, R. Ve Kovancılar, B. (1998), “Sosyal Refah Devleti ve Değişim”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3 (Güz), ss. 251-266.
- Gökbunar, R., Özdemir, H. Ve Uğur, A. (2008), “Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 9 (2), ss. 158-173.
- Güleç, S. (2008), “1945-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Refah Devleti” **Yerel Siyaset**, (31), ss. 48-55.
- Güngör, G. ve Göksu, A. (2013), “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı Ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(1), ss. 59-72.
- Karaarslan, E. (2005), “Kamu kesimi eğitim harcamalarının analizi (An analysis of public sector education expenditures)”, **Maliye Dergisi**, Sayı 149, ss. 36-73.
- Kayalidere, G. Ve Şahin, H. (2014), “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 2(2), ss. 57- 75.

- Ortaç, R. (2003), “Cumhuriyetimizin 80. Yılında Eğitim Harcamaları”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, (2), ss. 239-247.
- Özlale, Ü. (2012), “Eğitim ve Sağlık Politikalarının Tasarruf Üzerindeki Etkileri”, **Discussion Paper, Turkish Economic Association (Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni)**, (No. 2012/112).
- Özdemir, S. (2005), “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme”, **Sosyal Siyaset Konferansları, (Prof. Dr. Turan Yazgan’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını**, Sayı: 49, s. 231-266.
- Özdemir, S. (2006), “Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Seyri Üzerine Bir Analiz”, **Sosyal Siyaset Konferansları, (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını**, Sayı: 50, s. 153-204.
- Özdemir, S. (2004); “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”, **İstanbul Ticaret Odası Yayını**, Yayın No: 2004-69, İstanbul, ss. 352.
- Özdemir, S. (2007), “Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”, **İTO Yayını**, Yayın No:2007-57, İstanbul, ss. 1-510.
- Şanlıoğlu, Ö. (2011), “Sosyal Refah Devletinin Dünü, Bugünü ve Geleceği: Almanya Örneği”, **Detay Yayıncılık**, 1. Baskı, Ankara, ss. 1-207.
- Taş, U. Ve Yenilmez, F. (2008), “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü Ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1), ss. 155-186.
- Taşçı, F. (2013), “Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: “Yaşlı Algısı” Üzerinden Değerlendirmeler”, **İnsan ve Toplum**, 3 (5), ss. 5-35.
- TC MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojiler (2011), “PİSA Türkiye”, **EğiTek**, Ankara, ss. 1-258.
- Topuz, S. K. (2009), “ Türkiye’de Sosyal Devlet Harcamalarının Genel Eğilimi: 2001-2009 Yılları Arasında Yapılan Eğitim, Sağlık Ve Sosyal Koruma Harcamaları”, **Alternatif Politika**, Cilt. 1, Sayı. 1, ss. 115-136.
- Tosun, T. (2010), “Tanzimat’tan Günümüze Türkiye’de Mesleki Ve Teknik Eğitim Politikaları”, **T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Tuzcu, G. (2006), “Eğitimde Vizyon 2023 Ve Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci”, **Nobel Yayın Evi**, Ankara.
- Yardımcıoğlu, F. (2015), ““Nitel ve Nicel Göstergeler Işığında Türkiye’de Eğitimin Son On Yılı”, **Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, ss. 1-18.
- Yay, S. (2014), “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi**, 3 (9), ss. 147-162.

www.kalkinma.gov.tr/poges/besyillikkalkinmaplanı.oup

<https://www.türkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politika>